

TARTALOM

Encián

II. sorozat • XIX. évfolyam • 1. (79.) szám
2024. december

Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Turistatörténet	3
HUNFALVY JÁNOS • A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása 2.	3
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Az almási Orbán Balázs barlangról.....	7
Tudod-e?	22
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A GPS-ről (XV.)	22
Túraajánló	25
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Őrtorony és mesterkert Krizbán.....	25
Honismeret	35
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Négy falu – négy csoda Fogarasföldön	35
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Fagyöngyök az Isten háta mögött... ..	44
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A kakaslövő Apáca	49
Természetfotók	55
A Persányi-hegység.....	55
Irodalom	60
BENEDEK ELEK • Tatár hidja.....	60
BENEDEK ELEK • Csala tornya.....	62
Encián-krónika	64
Orbán Balázs-ünnepély a homoródalmási cseppkőbarlangnál.....	64
BÁNYAI JÁNOS • A homoródalmási Orbán Balázs-barlang	65

A barlangok keletkezéséről.....	68
Humor	71
Milyen emberek járnak túrázni a természetbe?	71
Gyerekkoldal	73
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Égigérő sziklák a Vargyas-szorosban.....	73
Gasztronómia	77
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Apácai receptek	77
Beszámoló	79
NÁDUDVARY GYÖRGY • Csütörtöki séta.....	79
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • 20 éve áll az EKE menedékháza a Nagy-kőhavasán.....	94
Helynévszótár	100
Helynevek a Vargyas-szorosban	100
Könyvajánló	101
Szobor a hegyen – A Cenk-tetőn lévő Árpád-szobor története.....	101
A következő szám tartalmából	104

Főtámogató: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. (BGA)

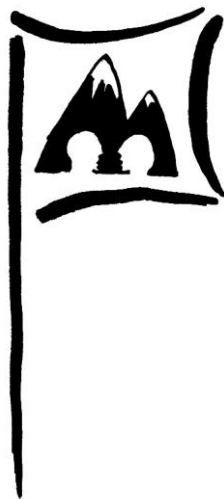

Az Encián megjelenését támogatja:

Médiapartnerek:

Hunfalvy János
Pest, 1864

A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása 2.

A Persányi vagy Apáczei hegység¹

A Persányi vagy Apáczei (*Geist*, onnan: *Geistervwald*) vagy Vledényi hegység a Hargita hegységből indul ki a Kis-Homoród és Vargyas közt, s onnan DK felé vonulva Brassó vidékén a Déli határlánczolathoz csatlakozik, melytől csak a Sinkai és Almamezői völgyek, vagyis a Fogarasból Ó- és Új-Sinkán, Almamezőn (Polyána-Moruluj), Ó- és Új-Tohányon átmenő országút jelölte horpadás által választatik el. K. felől a Vargyas, Olt és Bárcza, Ny. felől a Homorúd és Olt völgyei s a Fogarasi lapály által határoltatik. Igen jelentős, erdős, helyenként sziklás hegység, mely a Brassónak vezetendő vasút építését tetemesen nehezíti, s melynek derekát elég magas kúpok tetézik. Mint hatalmas, erdős válaszfal emelkedik a Barcasági és Fogarasi lapályok közt, s az Olt keleti oldalához érve jókora fordulást rá kénytelen tenni, mígnem rést találva a hegységkeresztül tör, hogy ekép a Fogarasi medenczébe juthasson. Az Olt ezen

---

¹ Hauer: *Der Geisterwald*, Wienerzeitung 1859. aug. 13-i száma; Hauer és Stäche *Erdély földtanában*, különösen 290—299.

szorosa keskeny hasadékvölgy, mely Felső-Rákostól Hévízig nyúlik, s a hegységet két részre osztja. A hegységoldalai általán véve mélyen kivölgyeltek, s a völgyek gyakran aránylag igen hosszan nyúlnak be a hegységbe, kivált az Olttól D-re, így a Bogáti és Fejérkúti, azután a Nagypataki, Vledényi, Volkányi, a Koménai, Venecziai és Persányivölgyek. A hegység vízvásztó dereka általában közelebb esik annak keleti, mint nyugati széléhez s néhány helyen szintén tetemesen be van horpasztva, úgy hogy rajta nem nagy bajjal megjárható alacsony nyergek támadnak. Ily hágók s illetőleg nyergek Almás-Homoródról a Vargyas völgyébe, Homoród-Újfaluból Felső- Rákosba, Hévízből a Bogáti völgyön fel Apáczára és Magyarórsba, Persányból Vledényen át Szűnyogszegbe, Feketehalomba és Brassóba, Ó-Sinkából Új-Sinkán át Holbákba és Volkányba visznek. Homoród-Újfalut vagyis inkább Oklándot Felső-Rákossal s Persányt Feketehalommal jó országutak kapcsolják össze. A többi hágók útjai rosszak. A horpadások, vagyis nyergek magassága 2000 és 2200 közt változik.

A Persányihegység tetői: a Burotetej Lövetétől DK-re; Kököstetej; Mérketetej; Tiba mezeje Homoród-Almástól ÉK-re és DK-re. A Mérke vagy Mirke egyik csúcsát Kakodvárának nevezik, a Tiba-mezeje egészen kopasz, míg a környező hegyek erdőségek.

Azután következnek: a Högöstetej a Mérkétől DNyD-re; Manóvész-tetej a Mérkétől DK-re a Hatmás patak és Vargyas közt; Szigetbükktetej Oklándtól DK-re; Billő-Mezőtetej Homoród-Újfalutól DK-re a hegységet szegő út éjszaki oldalán; Ritko (Riko) tetej Zsombortól K-re s az említett út déli oldalán; Kövestetej odább DNy-ra s A. Rákostól ÉK-re; Rákos Gastoj (?) és alsórákosi Tepej (Tobb, Hodoki teteje ?) A. Rákostól ÉK-re; Kophegy és Nagy-Koppel a vízvásztó nyugati oldalán, amaz Zsombortól D-re, emez odább D-re s A. Rákostól Ny-ra esik a Rákosi patak és Homoród között.

Az Olt szorosától D-re emelkednek: a Facsa (Farcza ?) Ágostonfalvától DNy-ra; Leshegy Mátéfalvától DK-re; az ürmösi Feketehegy Ürmöstől DNy-ra; Nagy-Köveshegy odább DNy-ra az alsó-rákosi Tepejjel átel-lenben Datktól DK-re; Sárgahegy és Kopa odább D-re Apáczától DK-re; Csobato Sárgahegy éjszaknyugati nyúlványa Bogáttól DK-re; Fejérkút-hegy a Kopától DNy-ra Mogyoróstól Ny-ra; Nagy-Vizestető odább DNy-ra Földvártól NyÉNy-ra, La-Krucse Gridtől K-re. A Facsa, ürmösi Feketehegy, Nagy-Köveshegy, Sárgahegy, Kopa, Fejérkút-hegy, Nagy-Vizes-

tető és La-Krucse az Olt szorosától, Ágostonfalvától Persány felé DNyD-re kanyarodó vízválasztón emelkednek.

E vízválasztó keleti oldalán vannak: a Kalahegy Dióستól DNy-ra s a Fejérkúthegytől K-re; Várhegy odább DNy-ra Veresmarttól ENy-ra; a Krizbai hegy várrommal (Heldenburg) Krizbától É-ra; Bolvanisza Vledénytől ÉK-re; Vervu-Popi és Vervu-Brunilor Vledénytől ÉNyÉ-ra La-Krucse hegytől K-re; Vervu-Kopácsu (Kupacsa) Persánytól KÉK-re Vledénytől NyÉNy-ra; Vervu-Mecsi Persánytól DNy-ra az út északi oldalán.

A vízválasztó nyugati oldalán vannak: a Harhamu és Plessu-Lupcsa Lupcsa helységtől DK-re; Gribova és Pessicza a Komanai és Venecziai völgyek közt a Nagy-Vizestetőtől ÉNy-ra; Rokita odább D-re Persánytól ÉNy-ra. Azután következnek: az Ó-Sáncz Persány és Vledény közt; Kapczinuosza Új-Sinkától ÉK-re; Piátra lui-Mihály Vledénytől DNy-ra; Nagy-Feketehegy (Zeidner Berg) odább DK-re Feketehalom mváros felett; Gyálu-Máre amattól NyDNy-ra; Vervu-Toapuluj amattól Ny-ra, a Piátra lui-Mihálytól DNy-ra s Új-Sinkától ÉK-re; Gyálu-Buruj a Feketehegytől D-re, Holbáktól É-ra; Pietrosz a Volkanicza déli oldalán Polyána-Morulujtól (Almásmezőtől) É-ra Új-Sinkától DKD-re; Esraik amattól K-re Volkánytól Ny-ra; Vervu Korbi és V. Muncselu Ó-Tohánytól É-ra s Rosnyó várostól Ny-ra; La-Ferig a Holbáktól NyDNy-ra.

Mindezen hegyek közül a Nagy-Fekete hegy a legszebb alkotású; DNy-ról ÉK-re vonuló, K., É. és Ny. felé meredek oldalú, 4189 láb magas nagyszerű kúp. Ott hol a Persányi hegység a Hargitához csatlakozik, Erdélynek legnagyobb s leghíresebb cseppköves barlangja van, melyet hajdan Csudakőnek neveztek. Homoród-Almástól DK-re két, Vargyas falutól pedig ÉNyÉ-ra négy órára esik. A Högös és Mirketetők által környeztetik s a Nagy-Mál nevű hegyben van. Egész környezete vadregényes. Vargyas felől kényelmes úton, Homoród-Almás felől pedig kapaszkodva juthatnak oda. Ha az utóbbi helységből indulunk ki, akkor erdőn keresztül menve egy kies völgybe jutunk, melyben az almásiak szállásai vannak s egy jókora patak folydogál. E völgyből gyalog kell egy erdős hegyhátra kapaszkodni, melynek túlsó oldalán meredek oldalú keskeny hegynyílás van. Ez a Vargyas vize nagyszerű áttörése. A patak nagy morajjal rohan le a medrét borító sziklákon, azután a hasadék keleti oldalában eltűnik. A patak túlsó, bal oldalán a sziklafalban egy kis lyukat látunk, ez a barlang száda. A vezetőt követve elég bajjal

leszállunk a meredek lejtőn s a patak medrén átkelven, néhány száz lépésre azon helytől, hol a patak eltűnik, a keleti sziklaoldalban lépcsőzetet s két fahágcsót pillantunk meg. Ezeken fölmászván, a barlang szádába jutunk, mely mintegy 4 ölnyi magasban van s 3 öl széles és 2 öl magas ; K-ről Ny-nak néz. Előtte romladozott kőfal van, mely állítólag még a tatárjáráskor rakatott. Mindjárt egy kerek, kupolás csarnokba lépünk, melynek boltozatát denevérek lepik el. Ebből két nyílás vezet tovább. A fő üreg néhol keskeny, másutt szélesebb, magassága is nagyon változik, hol legnagyobb, ott 4—5 öl, de helyenként úgy letörpül, hogy csak meghajolva juthatunk tovább. Feneke többnyire lapos, néhol fővennyel van fedve, másutt sziklás. Az egyik üregből a másikba többnyire igen keskeny sikátorokon vagy törpe lyukakon lehet csak menni. *Fekete* mérnök, ki e barlangot első ismertette meg, az általa 1836-ban megvizsgált fő és mellékágak összes hosszát 400 öltre teszi. Szerinte t. i. az első szakadatlan üreg 45 öl, két mellékága 20 ölnyi kanyargás után az előbbi pontra tér vissza; a második és harmadik üreg egyenként 12 öl hosszú; a negyedik üreg 89 ölnyi, s egyik kürtformán fölfelé vonuló ága 19 ölet tart; az ötödik üreg 37, a hatodik 33, ennek két mellékága közül az egyik, a medvebarlang, 29, a másik 12, a hetedik üreg 8 öltre terjednek; végre a nyolczadik üreg kürtöként emelkedik magasra. *Fekete* az oldalnyílásokat számokkal jelölte meg, melyek a látogatók tájékoztatására szolgálnak. Az Almási barlang a hagyomány szerint a háborús időkben s különösen a tatárjáráskor menedékkül szolgált a környék lakosainak. A nép mindenféle mondákat tud róla mesélni. Dárius kincsét is ott véli rejtteni. — A patak, mely a barlangon felül a hegy oldalában elbúvik, azon alul ismét eltűnik, s Vargyas vizének csak innen kezdve neveztetik, feljebb Tolvaj pataknak hívják. A barlang mellett *Dre* a *Csala-tornya* nevű magas sziklacsúcs áll, melyen őrszemet tartottak, szemben az *Ugrron* üreges mellette a *Lovak csüre* nevű üreg van. A völgyhasadék nyugati oldalában levő üregben némi cseppegőkőveket is találunk, de ezek nem oly szépek, mint sok más barlangban. *Partcsh* szerint az almási barlang egy fő és sok, nehezen megjárható mellékágból áll. *Hausmann* szerint magában az almási barlangban nincs cseppegőkő, mások szerint egy üregében van. Ősállatok csontjai minden esetre találtak benne, különösen a barlangi medve és egy macskafaj csontjai. ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Az almási Orbán Balázs barlangról

Az Almási-barlang egy nagy, természetes mészkőbarlang a Vargyas-szorosban. Más nevei: Orbán Balázs barlang – a XIX. századi író-kutató után, aki első részletes leírását közölte; Nagy barlang vagy „Kőlik” – helyi elnevezései. Hivatalos román neve a barlangkatalógus alapján: Peștera nr. 14 din Cheile Vârghișului.

A Vargyas-szoros (Cheile Vârghișului, Virghis Klamm) egy mészkő-szurdok a Persány-Rika hegység és a Hargita-hegység közötti területen, a Keleti-Kárpátok részeként.

Egyesek szerint a Vargyas pataka kettévágja a szurdokot, és elválasztja a Persányi-hegységet a Dél-Hargitától, így az Orbán Balázs barlang a Dél-Hargitához, a Lócsúr és a Tatárlík például a Persányi-hegységhez tartozik.

Ez a barlang az egyik legnagyobb és legismertebb a környéken, a Vargyas-szoros leghosszabb barlangja: kb. 1527 m hosszú járatrendszerrel és mintegy 49,9 m szintkülönbséggel rendelkezik.

A barlangot már felső paleolitikumtól kezdve használták emberek és állatok (pl. barlangi medve) lakó- vagy menedékhelyként a környékről előkerült régészeti leletek szerint.

Írásos említése először 1637-ből származik, amikor a helyi udvarhelyi bíróság (derékszék) döntött a barlang mint védhely használatáról háborús veszély esetén – mind a homoródalmásiak, mind pedig a vargyasiak használhatták, bár területileg a barlangot a bíróság Homoródalmásnak ítélte.

1653-ban Apáczai Csere János a *Magyar Enciklopédia* című művében tesz említést, hogy tizenkét társával jár a „Csudakő” nevű helyen.

Egy 1704-es forrás is azt írja, hogy a környék lakói ide menekültek a feldúlt területekről.

1767-ben Fridvaldszky János hírneves mineralógus meglátogatta a barlangot és megemlékezett róla az Erdély ásványairól írott munkájában. „Mondják, hogy Homorod Almáson, Udvarhely széken van egy szikla, amelynek mélyében egy nagy járat nyílik, amelyet a természet csodálatos művészete boltozatokra és fülkékre osztott sztalaktitokkal díszítve ...”

Árkosi és középajtai Benkő Józseftörténész és fűvész 1774-ben Haarlemben kiadott munkájában írja le az almási barlangot.

Eugen von Fichtel 1780-ban írja le a barlangot és ő említi — nyilván A. Kircher nyomán — azt a helyi hagyományt is, illetve hiedelmet, hogy az almási barlang vége Csíkban végződik és azon jöttek be a szászok a Barcaságra.

A barlangot már Hübner János (szerk.): *Mostani és régi nemzeteket, országokat, tartományokat, városokat, emlékezetre méltó mezővárosokat, helységeket, folyókat, tavakat, tengereket, öblöket, fokokat, szigeteket, hegyeket, erdőket, barlangokat, pénzeket, mértékeket, 's t. e. f. esmértető lexikon.* DAATSCHERON-HYTHE (Pest, 1816) könyve is említi **Almási kőbarlang** néven.

1830-ban Dóczy József (szerk.) így ír a barlangról *Európa tekintete jelenvaló természeti, míveleti, és kormányi állapotjában* 9. (Bécs, 1830) című kötetében: „Az erdő közepén Nagy-Mál szőlő hegyében van ama hires Almási barlang, mellynek földalatti hasadékán a' Vargyas által folyik. A' barlangban 1000 ember el fér, mellyben sok oszlatok vannak, 's azokon könnyű el tévedni; sok örvények, náddal tellyes posványok egy Salétrom forrás.”

Fekete István földmérő és kutató volt az, aki 1835-ben feltérképezte először a barlangot, és 1836-ban adta ki térképét és leírását.

1839-ben Johann Hintz írta le a barlangot.

Kőváry László a *Székelyhonról* (Kolozsvár, 1842) című munkájában ezt írja a barlangról: „az almási kőbarlangot, hol a krónika szerint a hadas Irnák sokáig tartózkodott”. A hadas Irnák (más alakban: Ernák, görög forrásokban Ernakh) a hun király, Attila legkisebb fia volt az 5. században.

A *Déliabáb – Nemzeti Színházi Lap* 1853. évi 24. számában olvashatjuk az *ÚTI LEVELEK*-et (JÓKAI MÓR SAJÓHOZ). Az V. részben ír az almási barlangról:

„Délután átrándulunk a nem messze levő Homorúd Almás bérczei közé, hogy másnap korán megkezdhessük utunkat a hires barlangba, melyben egykor az egész csiki székelység el birt rejtőzni, s ott védte magát hetekig a körülszárguló tatár csorda ellen, míg végre mind a megszállók, mind a megszállottak úgy kifogytak élelmiszerekből, hogy az éhhalálhoz voltak közel. Ekkor egy székel asszonynak az az ötlete jött, hogy megsütött egy óriási pogácsát, mely belül hamuval volt pótolva, s azt egy póznán felmutatta a megszálló tatároknak, daczosan kérkedve, hogy nekik még milyen jó dolguk van, mire a tatárok elbusulták magukat és eltakarodtak.

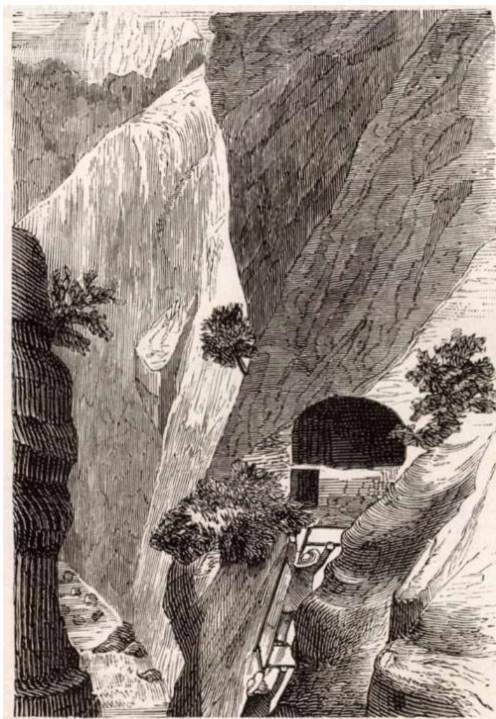
Vezetőül a szék hajdani mérnöke szíveskedett ajánlkozni, egy geniális különcz, ki a legnagyobb tudományos képzettség mellett a legvégsőbb szegénységben él, és az a csodálatos, hogy neki e szegénység jól esik, s hozzá hív akar maradni, soha meghívást úri asztalhoz el nem fogad, nincs ékesen szólás, mely őt rábírhassa, hogy ételben italban részt vegyen, a szobában nem lehet rávenni, hogy leüljön, s ha az utczán megszólítják, leveszi a kalapját, úgy kíséri a megszólított, és semmi könyörgésre fel nem teszi a kalapját, — és mindez milly éles gúny a világra a tudományosságtól! Útközben alig bírtuk rávenni, hogy a szekérre felüljön, erővel gyalog akart jönni, pedig öreg már és összeroskadt. Egyszer már annyira elhagyta a világ, hogy a budvári romok üregeiben éjszakázott, de azért nem kért és nem panaszkodott soha. Csupán egy szenvedélye van, és ez a barlang. Ez volt éltének legkedvenczebb foglalatossága, ennek üregeit járta, búzta, fürkészte untalan, több hetekig ellakott benne csigákon köteleken eregetve le magát a mély, ismeretlen nyílásokba, mikbe emberiszem soha le nem hatolt, s annyira ismerős annak minden kövével, hogy fáklya nélkül végig tudna benne járni. Korán reggel megindulunk Almásról, két öreg székelyt előre bocsátva, hogy a barlang feltárását, ha netán elromlott volna megigazítsák. Velünk jöttek e barlangot megszemlélni Lázár Kálmán és U. L. nejei, két testvérhölgy, a székel nő az azon mintaképei, kiket maga előtt lát a költő, ha nőket akar rajzolni gyöngéd arczcal, erős szívvel, mert valóban erős szív kell ahhoz, hogy hölgyek e barlangba jutásra elszánják magukat. Egy roppant meredek szirttömeg fekszik a Nagy mál oldalában, a Hargita havasai között, melyet köröskörül fog az Erő s bérez meredek falazata, mindenünnen óriási toronyalakú kőszálak, mik közül a legmagasabb Csala tornyának neveztetik, a tatárokali harczok hősének gyász emlékére, melyről oldalvást esik az Ug-

rón ürege, és a lovak csúre, mind históriai emlékekkel gazdag helyek; a szűk hegyvásút, mellyett ekként a Nagymál és az Erős bérezfalazata képez, egy rohanó hegyi folyam tölti be, ez a Vargyas vize melly egy helyen a mindenütt útját álló sziklák alatt eltűnik s a hegy túlsó oldalán tör újra elő egy szikla hasadékból. A barlangnak e patak föld alatti folyásával összeköttetésben kell lenni, mert a hagyomány szerint az ostromlott székelők e patakon szökdöstek ki élelmiszereikért, vezetőink egyike most is tudott e patakról regéket. Szerinte e hegy legrejtettebb üregeiben ismeretlen emberek laknak, kik saját szerű csónakon beveznek a hegy oldalán a másikon járnak elő; ott tanyázó pásztorok többször meglepték őket, a mint ki és bejártak. Sokszor a kifolyó víz egészen zavaros és szenes: mintha valamit mosnának benne, pedig máskor kristálytiszt. Oda-benn tehát kétségtelenül kincseket ásnak. Mert tudni kell, hogy a székelők e barlangban hiszik elrejtve Darius kincseit s akárhány van, ki megesküszik rá, hogy ismerte azt az öreg embert, a ki egyszer egy nagy vasajtóra akadt a barlang egyik üregében, de lakatját nem bírta leverni s ahogy visszatért segítséget hozni, nem talált a vasajtóra többé. Átellenben a barlanggal látszik még azon kápolna omladéka, mellyben a tatárvezér lakott, midőn a barlangot megszállotta; innen visz két út a barlang felé, egyika rövidebb, a szírt meredek oldalában, hol csak hátát a sziklának vetve s kezeivel a kőrepedésekbe fogazva haladhat az ember a szédítő mélység felett; másik kerülő út, mellyen szekérrel kell viz ellenében a patakon felhajtatni s akkor a meredek Nagymásbérezre felkapaszkodva, felülről ereszkedni le a barlang szádéhoz. Az első útról kénytelenek voltunk visszatérni, mert azt a Vargyas megáradása ketté vágta s újra kellett kezdeni a kevésbé veszélyest, de annál fáradságosabbat. Az emberi kezektől soha nem irtott őserdőn keresztül haladtunk felfelé, míg az oromot elérve, ott egy hegy vágányban valami vad vízmosási út nyílt elénk nyolczszáz lábnyi magasban a völgy felett. Az út omló kövekkel s porhanyó földdel, nyirkos falevéllal fedve, sehol egy fa, vagy egy bokor, mellybe meglehessen kapaszkodni, csak egy bukás, egy elszédülés s az ember menthetlenül veszve van, alant a tajtékozó folyam ordit. Férfisziv megdöbbenve illy szédítő képben látva maga előtt a halált, ha hátamögött vidám, nevető jókedvű hölgyek hangjait nem hallaná, kik mulatságot csinálnak a veszélyből s kaczagva fogóznak kezeinkbe, míg lábaik alatt sikamlók az éktelenmélységbe levezető ösvény. Végre lejutva a szikla párkányzatára, egy bérez mögül kitűnve előttünk áll a barlang roppant nyí-

lása, még azon módon félig befalazva, ahogy azt a székely menekvők hagyták. Egy hat öles gerendákból tákolt hágcso vezet fel e nyílásig, mellyen ég és föld között lebegve kell felkapaszkodni, úgyszólván kézről kézre adva a gyengébb nemet, s ekkor ellőttünk áll a történelmi nevű üreg. Legelőbb egy templomszerű tágas terembe lépünk, mellyet még az isten napja világít, innen egy mellék terem tárul elénk, melly a barlang ablakát mutatja, másfelől kezdődik a többi üregek sorozata, mellyek négyszáz ölnyi hosszúságban elnyúlva föld alatt, tizenöt, egymástól szabályosan elvált szobákat képeznek, minden szoba bejárása a tisztelt mérnök úr buzgalmából számokkal lévén megjegyezve, hogy a benjárók el ne tévedhessenek. A harmadik terem volt a székely nők fekhelye, itt aludtak a veszélyi dején gyermekeikkel együtt, a negyedik teremben állanak a kőhombárok, mikben gabonáikat tárták éltévé; az ötödikben áll a szónokszék, mellyről papjaik az Isten ígét hirdetek, a hatodik szalactit barlangot mutat, a falak góth boltozata ezüst porral s kristály csapokkal látszik takarva, mik olly csodásan ragyognak a fáklyafényben, a hetedik barlangnál titáni kőfokok vezetnek fel néhány ölnyi magasba, hol a nyolczadik terem feltáruva ellőttünk, ennek poros padlatán halomcsontok vannak lerakva, 1 világi ismeretlen állatok agyaras állkapczái, roppantmedvefők s különösen egy gömbölyű halomban ollyszerű csontok, mint az embereké, csak hogy sokkal kisebb arányúak. A néphit azt tartja a felől, hogy a barlangot troglodythok lakják, vagy mint Almáson nevezik, majomemberek, kik ott élnek, szaporodnak, leskelődnek odvaik mélyéből s ha emberek közeledését veszik észre, hirtelen elbújnak ismét, lábaik nyomát ott látni a porondon, mintha apró gyermekek jártak volna lábujjhegyen. Évek előtt, a monda szerint, egy almási székely ember ráesett ezapró lényekre s egyet elfogott közülök, azt haza vitte, magához szoktatta, a kisdetalak hasonlított valami szórtelen majomhoz, durva kérgű bőrrel, és nagy fülekkel s annyira megszokta már a falut, hogy ma egyik, holnap másik háznál ebédelt, míg egy éjjel társai érte jöttek s magukkal vitték. Van e valami lényeges e mesében? Sem állítani, sem megcáfolni nem érzem magamat elég erősnek: a természettudományok emlékeznek valami barlanglakó félember fajról, s e csonthalom itt a barlangban gyanítani engedi, hogy sok van még a föld alatt, a miről a bölcsek semmit sem tudnak. A kilenczedik terem közepéről látni egy roppant nagy lefűgő követ, melly mint egy óriási csilár, vagy szőlőfürt, a meredekből csügg alá, a tizedik terem szurokfeketeségű sárral van tele, melly a terem pad-

latáról fajoként egymásba kapaszkodódenevérek maradványaiból hegyekké tornyosult; s már szinte elzárja a tizenkettedik terem bejárását, itt volt az emlékezetes vasajtó, melyet a székelyek máig is keresnek; a terem ajtaja már olly alacsony, hogy meg kell görnyedni az átmenetkor, s a következő teremből ismét szűkebb nyitáson át csúszhatni a tizenharmadikba, mellyben elszórva terem az achat és carnio, a tizenötödik teremben van felírva Wesselényi Miklós neve. Itt hallatszanak csodálatos hangok, mintha a földfeletti kutyák ugatása, és kakas kukorikálás halatszanék ide alá, mit a földalatt elzúgó patak tombolása s a bakdenevérek viakodása okoz, melly érzékcsalódás azt hiteti el a lakókkal, hogy e helyen a csiki kutyák és kakasok szavát lehet már hallani.”

Gróf Lázár Kálmán is az almási barlangról ír a *Pesti Napló* 1853. július 21-iki, 4. évfolyam, 1009. számában.

Az almási barlang Székelyföldön (Hazánk s a Külföld, 1868)

1853–54-ben jelent meg *Magyarország és Erdély képekben*. Kiadják és szerkesztik Kubinyi Ferencz és Vahot Imre. A II. kötet fametszet képet tartalmaz a homorodalmási barlangról.

Fényes Elek: *Az ausztriai birodalom statistikája és földrajzi leírása* (Pest, 1857) című művében így ír: „A kérgező vizek legismeretesbbike az, melly a homorod-almási barlangokban csepeg. Ez állítólag kőtej (*Lac lunae*), melly legszebb pyramis alakokban megszilárdul. Illy kérgező vizek több barlangokban is találtak.”

A *Hölgyfutár* 1863. október 10-én megjelent, 14. évfolyam, 57. száma így tudósít: „*Udvarhelyszéken egy barlangot fedeztek fel, melyről gyanítják, hogy fenekén a homoród-almási barlangnál eltűnő Vargyas vizének egyik ága folyna keresztül.*”

Kövári László: *Erdély történelme* 6. (Pest, 1866) című művében kiemeli: „*A holdvilági győzelem után Tiede egész táborával, Udvarhelyszéknek nyomult. Udvarhely várát ismét birtokába keltté, a városon és vidéken oly égetést és pusztítást vitt véghez, hogy az udvarhelyszéki birtokosság vagyonát a homoród-almási barlangbahordatá, s galambfalvi Sándor Pál, kénosi Sándor Pál és décsfalvi Sándor Ferencz vezérlete alatt, febr. 8-án elhatározták, hogy a barlangszáját tíz személyből álló őrség éjjel, nappal őrizze.*”

Orbán Balázs részletes, monografikus leírást közölt a barlangról 1868-ban *A Székelyföld leírása* című munkájában, ezért vált a barlang neve ismertté az ő nevével.

Később több kutató és barlangász folytatta a feltárásokat és térképezést (pl. Podek Ferenc, Strömpl Gábor, Mottl Mária, Kessler Hubert, Dénes István és mások).

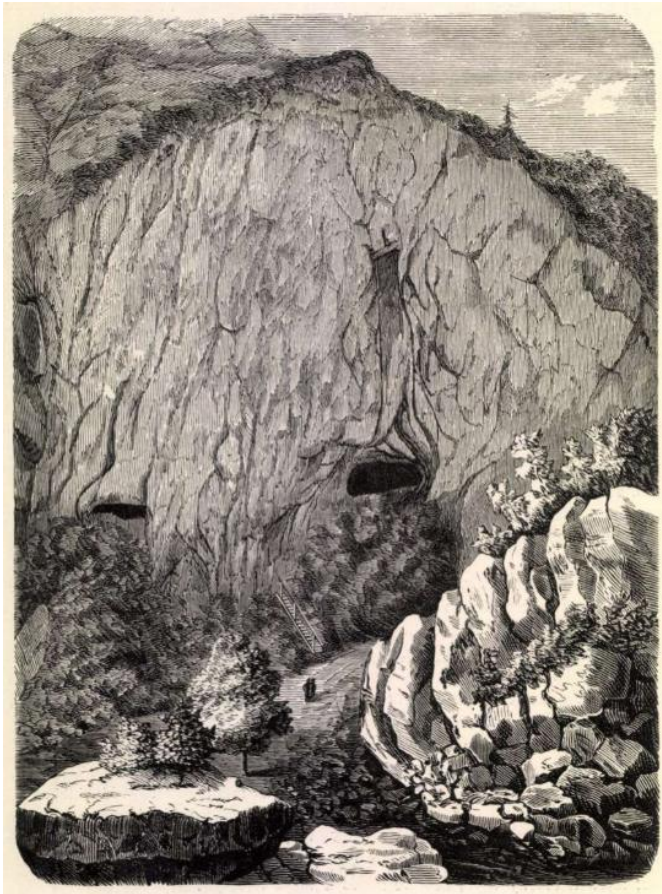
A székelykeresztúri Állami tanítóképző 1871-ben kirándulást szervezett az almási barlangba.

A *Vadász- és Versenylap* 16. évfolyam, 1872, 20. száma így ír: „*Erdélyben is virágzott a sólymáztat, úgy a magyar királyok, mint a nemzeti fejedelmek alatt. Udvarhelyszékben az almási barlangmelletti u. n. «Ejtőkő» oldalában még most is sólymok tanyáznak és a fejedelmi korban a vargyasi sólymárok (ilynevű család még most is van Vargyason) itt fogták a sólymokat.*”

Ugron Gábor a *Fővárosi Lapok* 1874. (11. évfolyam) 198. számában is a barlangba tett kirándulásról számol be.

A székeley-mivelődési és közgazdasági egyesület 1877-ben szervezett közgyűlése alkalmával is ellátogattak az almási barlangba.

A *Budapesti Szemle* 1882/61–63. száma Reissenberger Károly grazi tanár könyvéről számol be, amely az almási barlangot is említi.

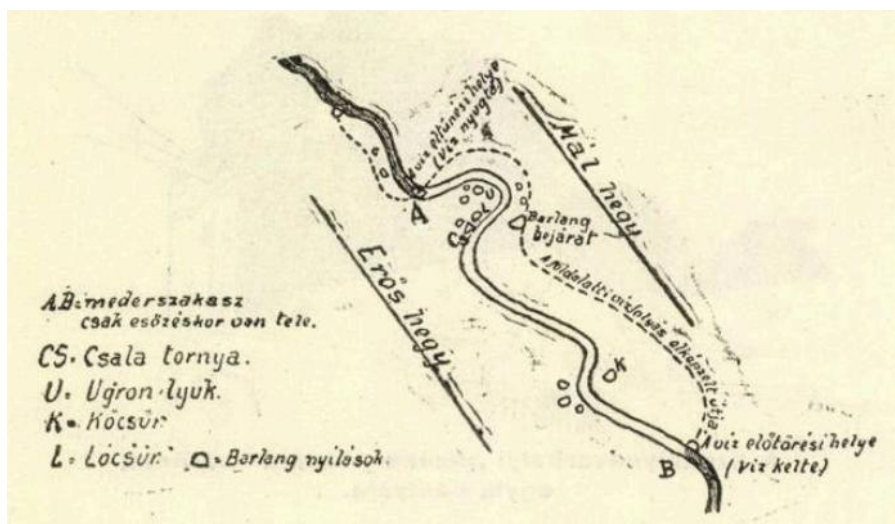
*Az Almási-barlang vagy Csudálókő bejáratának látképe.
In: Ország-Világ, 1898. (19. évfolyam) 36. szám*

Az erdélyi népisme-egyesület természettudományi szakosztálya 1884. augusztus 21-én tartotta Nagyszébenben a gyűlését, ahol „Néhány tárgy elintézése után Römer brassói tanár indítványára elhatározottat,

hogy a szakosztály lépéseket fog a közgyűlésen tenni, hogy ama régi határozat foganatosíttassék, mely szerint az almási barlang kutatására pénzsegély nyújtassék.”

Az E.K.E. udvarhelyvármegyei osztálya 1895 elején alakult.

Az 1895. június 29-iki közgyűlésről az Erdély 1895. évi (4. évfolyam) 6-7. száma így számol be: „MolnárKároly indítványozta, hogy a homoród-almási barlang bejárásánál dűlőfélben levő falat le kell bontani. E tárgyban többen felszólaltak, míg végre azt határozták, hogy e falat, melyet a tatárjárás alkalmával a lakók saját védelmükre emeltek, mely tehát történeti emlék, nem lerombolni, sőt azt mint az utókor számára megőrzendő, megerősíteni, illetve kijavítani kell. A gyűlés örömmel vette tudomásul a kiküldött bizottság ama jelentését, hogy a barlangmegközelítését elősegítő munkálatok megtörténtek.”

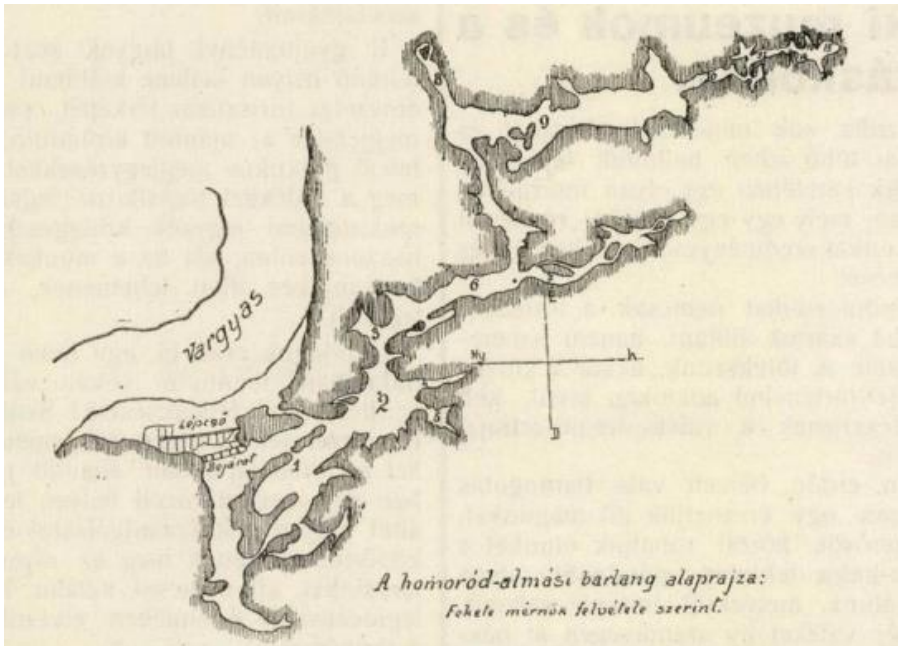

Dr. Dadai Jenő, kolozsvári egyetemi magántanárnak egy érdekes dolgozatát mutatta be a Tudományos Akadémia 1886 decemberi ülésén Horváth Géza budapesti egyetemi tanár. Az értekezés címe „Új adatok Erdély denevér faunájának ismeretéhez”. E szerint Erdély területén összesen 17 denevér faj és 4 variétás tenyészik, közöttük egy új faj, a homoród-almási barlangban fölfedezett *Vesperus siculus* nevű denevér.

Szintén ettől az évtől kezdődően nagyon sokan keresték fel az almási barlangot, sok egyesület, iskola, társaság szervezett ide kirándulásokat.

Az E. M. K. E. Székelyudvarhelyen tartotta 1895. június 4-én a jubiláris díszközgyűlését. Június 5-én a székelyudvarhelyi EKE vezetésével a közgyűlés résztvevői az almási barlangot látogatták meg.

Az EKE Háromszékvármegyei osztálya is 1895-ben látogatta meg a barlangot. Hasonlóan a kolozsvári EKE is.

Az *Erdély* 1896. évi (5. évfolyam) 7. számában Derzsi Kovács Ferencz mutatja be a homoród-almási barlangot, és fényképet is közöl róla.

A *Vadászlap* 18. évfolyam, 1897/9. száma így ír: „Udvarhely megyében a homoród-almási barlangkörnyékén is gyakran lónek hiúzt.”

A *Pesti Hírlap* 1901. június 30-iki (23. évfolyam), 177. számából tudjuk meg, hogy: „Az udvarhelymegyei tanítótestület Erzsébet királyné emlékére még 1899. évben a homoród-almási cseppkő-barlangban em-

léktáblát helyezett el, amelynek ez volt a felirata: »Erzsébet-szakasz. Állította az udvarhely megyei tanítóegylet Erzsébet királyné emlékére 1899.« Eddig ismeretlen tettesek a feketemárványtáblát helyéről lefeszítették és darabokra törték. A tettesek kinyomozása iránt széleskörű intézkedéseket tettek.”

A Brassói Lapok 1912-ben foglalkozik a barlanggal. 1919-ben és 1921-ben Párizsban jelenik meg két tanulmány a barlangról, 1929-ben pedig két hírneves román barlangkutató Valeriu Pușcariu és Emil Racoviță látogatnak el erre a vidékre. Észrevételeiket egy párizsi lapban közzölték.

A Turista Közlöny 1917. (XXIV/1-10) 3–4. számában József Dezső mutatja be a homoród-almási barlangot, térképpel együtt.

A Csiki Lapok 1931. (43. évfolyam) 20. számában már meghirdették a barlang névadó ünnepségét: *„Kirándulás a homoródalmasi barlanghoz. A Brassói Turista-Egylet nagyszabású ünnepélllyel kapcsolatos kirándulást rendez, a közeli hetekben a homoródalmasi barlanghoz. E történelmileg is nevezetesgyönyörű szép fekvésű, barlangot Orbán Balásznak nevééről keresztelik el. Épp ezért az egész Székelyföldről máris sokan jelentették be részvételüket ez ünnepségre, így Brassó, Szeben, Kolozsvár, Udvarhely, Keresztur, Erdővidéke, Gyergyó, Csik stb. képviselteti magát. A Csiki Turista-Egylet szintén részt vesz s ezért felszólítjuk tagjainkat és más érdeklődőt is, hogyfolyó hó 2-ig jelentsék be szándékukat a Dürr és-Frank bőrkereskedésben, hogy az autóbuszban helyet biztosíthassanak maguknak. Útirány Szentegyházásfalu, Lövéte, Almás, gyalog 2 órai út. A részleteket a napilapokban közlik s megtudhatók a jelentkezés helyén is.”*

A Brassói Turista Egyesület 1931. június 14-én leplezte le az Almási-barlangban az OrbánBalázs emléktábláját, s lett a barlang neve Orbán Balázs-barlang.

Benedek Elek Csala tornya mondája megjelent a Cserkészlányok Lapja 1941. (12. évfolyam) 8. számában is.

1952-ben F. Trombe francia, State W. Ralpf amerikai speológusok írnak a barlangról két párizsi és egy washingtoni szaklapban.

A Romániai Magyar Szó 1952. január 27-iki (6. évfolyam) 1338. számában ez áll: *„Az almási barlangban milliárdokat érő denevértárgya gyűlt össze évezredek alatt, amit mútrágya helyett lehet használni.”*

1953. február 5-én (7. évfolyam, 1656. szám) pedig arról számolnak be, hogy a székelyudvarhelyi „József Attila” helyiipari vállalat „1952. évi

1955–59 között Traian Orghidan, Margareta Dumitrescu és Jan Tanasachi, a bukaresti Emil Racovița Barlangkutató Intézet munkatársai, valamint Martian Bleahu és Mihai Șerban foglalkoznak ezzel az övezettel.

A *Művelődés* 1973. évi (26. évfolyam) 11. száma is külön foglalkozik a homoródalmási Orbán Balázs barlanggal és környékével.

A *Megyei Tükör* 1974. évi (7. évfolyam) 1263. számában Kisgyörgy Zoltán ír *Megyénk barlagjairól*.

A *Föld és Ég* 1984. évi (19. évfolyam) 5. számában mutatja be az Orbán Balázs-barlangot (Pestera Mare de la Merești) Szablyár Péter tollából.

A *Megyei Tükör* 1984-ben ír a turistajelzésekről és a Persány-hegység könyvről: *„Almási barlangtól induló kék sáv gerincjelzés, mely a Persány gerincét követi Krizbáig. (Munții noștrii sorozatban lásd: Albotam. — Fesei S.: Munții Perșani. București, 1980).”*

A *Romániai Magyar Szó* 1990. december 19-iki (2. évfolyam) 305. számában olvashatjuk: *„Az Almási barlangnál nemrég — az idén szeptemberben — márványtáblát helyezett el a vargyasi RMDSZ szervezete, a nagy honismerő, Orbán Balázs tiszteletére. Ám valakiknek, valakinek sérthette a szemét, mert mint a felvétel is bizonyítja, garázda kezek vandál módon összetörték, megcsúfolták azt.”*

1996 júniusában a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, az Erdély Kárpát-Egyesület és a baróti Jaál Mózes Közművelődési Egyesület természettudományi szakosztálya egy új, a Csíkszeredai Ha-

merock Rt. vasöntödéjében készült táblát helyezték el a hatóságok által a kommunizmusban eltávolított régi emléktábla helyett.

2000. március 6-tól az 5-ös törvény alapján a Vargyas-szoros Kovászna és Hargita megyékhez tartozó természetvédelmi terület (IUCN / IV.) és egyben Natura-2000 terület is.

Az *Erdővidéki Lapok* 2001/1. számában mutatja be a barlangot. Hasonlóan a *Krónika* is a 2001/75. számában.

2002-ben jelent meg Dénes István *Székelyföldi barlangvilág* című könyve.

2003-ban a kézdívásárhelyi Bod Péter-napokon fényképkiállítás nyílt meg az almási barlangról.

2003-ban a Homoródalmási Polgármesteri Hivatal és a Rika Kistérségi Egyesület közös szervezésében Almási barlangfesztivál volt. A két-napos rendezvény során vasárnap délelőtt az Almási-barlang közelében elterülő tisztáson került sor a kulturális műsorra, ahol a Vargyasi Csudálókó és a Homoródalmási Mocsárvirág néptáncgyüttesek, valamint az oklándi és homoródalmási fúvószenekarok léptek fel, majd az érdeklődők meglátogatták a Vargyas-szurdokot és az Almási-barlangot.

A *Hegyisport és Turista Magazin* (HTM) 2008/4. számában dr. Szekeres Béla mutatja be a szurdokot és a barlangot.

2009-ben sziklamászó tábor szervezett a Székelyudvarhelyi hegyimentő csapat a Vargyas-szorosban (Almási-barlang).

2009-ben Vargyas község önkormányzata közmunkával javíttatta meg a faluból az Almási-barlangfelé vezető utat. A közel 13 km-es erdei útszakaszon több mint 10 000 tonna kavicsot raktak le, szállítottak és terítették el.

2012-ben Rigó Mihály, Homoródalmás község polgármestere arról is beszámolt, hogy jó ütemben halad az Almási-barlang felé vezető községi út javítása.

A Hazajáró 2013-ban forgatta és mutatta be az Erdővidék 1. – Fehér karácsony Bardócszéken epizódját.

2015-ben súly- és sebességkorlátozást vezettek be az akkor átadott, Vargyasról az Orbán Balázs-barlanghoz vezető leaszfaltozott úton. Ilkei Ferenc polgármester elmondása szerint a súlykorlátozás azért szükséges, mert a megterhelt rönkszállító autókat nem bírná el az út, így a 15 tonnánál nehezebb gépkocsikat kitiltják. A 3,5 méter széles úton legtöbb 30 kilométeres óránkénti sebességgel lehet haladni.

2018-ban a Maros megyei speciális barlangi és hegyimentő alakulat tagjai a Hargita megyei kollégákkal közösen a Vargyasi-szorosban levő Almási-barlangban tartottak barlangi mentőgyakorlatot.

2022. szeptember 16–25. között az „Elveszett Világ” egyesület tagjai újjáépítették a Vargyas-szoros első hídját, amelynek az állapota veszélyt jelentett a turisták testi épségére. Az előző hidat 2007-ben építették, és 15 évet tartott.

2024. április 21-én a Special Rescue team – Szentegyháza – Különleges mentőcsapat gyorsan reagált a hívásra, amikor egy sérült sziklamászó segítségre szorult a Vargyas-szorosban, a Tatárliknál található sziklamászófalnál. A különleges mentőcsapat azonnal elsősegélyben részesítette a sérültet, majd sikeresen evakuálta őt. Egy mentőhelikopter érkezett a helyszínre, és kórházba szállította a sérültet további ellátásért.

Megjegyzendő az is, hogy a szoros melletti Merke-tetőn (1002 m) egykor 13 bükkfát ültettek az aradi vértanúk emlékére. Az eredeti bükkfákból mára már csak nyolc maradt, ám a hősök tiszteletére nemrég új facsemetéket ültettek és kopjafákat is állítottak.

A Vargyas-szoros és az Orbán Balázs-barlang nem csupán természeti csoda, hanem évszázadok emlékét őrző élő történelem, ahol a sziklák között ma is ott visszhangzik a múlt. ■

TUDOD-E?

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (XV.)

Előző Encián számunkban a *GARMIN GPSmap 62s* készülék *Profil váltási, Területszámítás, Naptár és Számológép* menüpontját ismertettük.

A következő menüpont a *Nap és Hold*.

Nap és Hold

A Garmin GPSmap 62s készülék *Nap és Hold* menüpontja egy hasznos csillagászati információs oldal, amely elsősorban túrázóknak, vadászoknak, horgászoknak és természetjáróknak készült.

A funkció az aktuális helyzet (GPS-pozíció) vagy egy kiválasztott dátum alapján jeleníti meg az alábbi adatokat:

1. Nap adatai

- Napkelte időpontja
- Napnyugta időpontja
- A Nap aktuális helyzete az égen
- A Nap pályájának íves megjelenítése a nap folyamán

2. Hold adatai

- Holdkelte időpontja
- Holdnyugta időpontja
- Holdfázis (újhold, első negyed, telihold, utolsó negyed stb.)

- A Hold égi pályájának grafikus megjelenítése

Grafikus ábrázolás

A képernyő felső részén egy egyszerű grafika látható (*Menü / Helyzet mutat. égen*):

- Egy körív jelzi az égi pályát.
- A Nap és a Hold ikonja mutatja az aktuális pozíciót.
- A vízszintes tengely a horizontot jelképezi.
- A pálya alatti rész az éjszakai, felette a nappali szakaszt mutatja.

Dátumbeállítás

A felhasználó:

- Más dátumot is megadhat (előre vagy visszafelé lapozva),
- Így megtekintheti egy adott nap napkelte/napnyugta és holdkelte/holdnyugta adatait.

Mire hasznos?

- Túrázásnál a sötétedés megtervezéséhez
- Vadászatnál és horgászatnál a holdfázis figyelembevételéhez
- Táborozásnál a nappali fény hosszának meghatározásához
- Fotózásnál (pl. naplemente tervezése)

Fontos megjegyzés

Az adatok pontossága függ:

- a GPS által meghatározott aktuális helyzettől,
- a beállított időzónától,
- valamint attól, hogy a készülék megfelelő műholdjelet vesz-e.

Összességében a Nap és Hold menüpont egy gyors, terepen is jól használható csillagászati információs eszköz a GPSmap 62s-ben, amely külön szoftver nélkül biztosít alapvető égi adatokat.

Ébresztőóra

A Garmin GPSmap 62s készülék *Ébresztőóra* menüpontja egy egyszerű, de praktikus időzítő funkció, amely lehetővé teszi, hogy a készülék meghatározott időpontban hangjelzéssel figyelmeztessen.

Az Ébresztőóra funkció jellemzői

1. Bekapcsolás / kikapcsolás

- Az ébresztő aktiválható vagy kikapcsolható.
- Ha be van kapcsolva, a készülék a beállított időpontban riaszt.

2. Idő beállítása

- Óra és perc pontossággal állítható.
- A készülék a rendszeridőt (GPS-alapú idő) használja.

3. Hangjelzés

- Az ébresztés hangjelzéssel történik.
- A riasztás addig szól, amíg a felhasználó meg nem szakítja.
- Gombnyomással leállítható.

4. Kikapcsolt állapotban is működik

- A készülék képes bekapcsolni és riasztani akkor is, ha előzőleg ki volt kapcsolva (amennyiben az ébresztő aktív).
- Ehhez elegendő akkumulátortöltöttség szükséges.

Mire használható terepen?

- Hajnali indulás túrán
- Vadászati les időzítése
- Éjszakai műszak vagy őrség váltása
- Időzített ébredés többnapos túrán

Fontos tudnivalók

- Az ébresztés a készülék rendszeridejéhez kötött, ezért fontos a helyes időzóna beállítása.
- Lemerülő elemek esetén az ébresztés nem biztos, hogy működik.
- A készülék nem rendelkezik több, külön programozható ébresztési időponttal – egyszerre egy ébresztés állítható be.

(Folytatjuk.) ■

TÚRAAJÁNLO

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Őrtorony és mesterkert Krizbán

Krizba, Villa Cancri, Krebsbach, Crizbav. Falu Brassótól 25 km-re északnyugatra. 2002-ben 1407 lakosából 938 román, 405 magyar, 5 német és 59 cigány nemzetiségű. 1900-ban 1780-an lakták, közülük 1208 magyar, 560 román és 12 német anyanyelvű. Várának őrtornya csonka felkiáltójelként regéli a dicső múltat, ügyeli a jelent, s irányt mutat a jövőnek.

Nagy volt a készülődés. Mindkét helyen. Zsongott, zsiolygott a két ház, hisz mindenütt nagy volt a rokonság. Tíz falura való. Tíz csángó-magyar falura... Hajnal óta folyamatosan jöttek a rokonok, s a jeles eseményre való tekintettel mindnyájan népviseletbe öltöztek. Csodáltak is az emberek a nagy színekavalkádot, de azt is, hogy a részletektől eltekintve a ruhák összképe egységes volt. A menet a vőlegény házatól indult, aki a hagyományoknak megfelelően akkor kapta meg *ivándiék*-ba² a 3 méter hosszú, zöldre festett szekerét. Nagy kurjongatások közepette vonult a tömeg, s a gyerekek által kihelyezett vízzel és virággal telt vedrekbe helyenként pénzt dobtak. „- *Vásáros embörök vagyunk, hallottuk van itt egy növendék, ha esszeférnénk megvögyük.*” – köszön-

---

² *Ivándiék*: ajándék fn.

tek be a menyasszonyhoz, de ott csak egy felöltötött seprűt nyújtottak ki. „- *Ez nem az igazi!*” Majd egy idős asszony lépett ki: „- *Ez már vót.*” Közben a menyasszonyt és a koszorúslányokat letakarták, hogy csak a kezük látszodjon, s a vőlegénynek fel kell ismernie a kezéről menyasszonyát. „- *Ez a valódi! Mit kérnek érte? Ez sokba kerül, erre neköm nincs pénzöm... De hát egészséges-e? Mi külsőleg lássuk, de belsőleg megfelel-e? Mintha irigy volna!*” Végre megegyeztek, s megköszönték a szülőknek, hogy felnevelték, majd a násznép hosszú sorban elindult a templom felé, s így mi is megcsodálhatjuk ruhakölteményeiket.

A krizbairak népviselete a nőknél sajátosan szép. A menyecskék és a lányok leginkább a fejüket, hajukat díszítik ki, amelyet *kuódába*³ fogva viselnek, s ezt a fejük hátsó búbjára kalácsolják. Rá ősmagyar módon gyöngyfüzerekkel teleaggatott pártát tesznek. Menés közben az összeverődő gyöngyök csengnek, pengnek. A pártára sarkig leérő sokszínű szalagok vannak felvarrva. A menyecskék *csepeszt* hordanak, melyre hétköznapi fehér fátjol helyett színes kendőt kötnek. Az asszonyok is sajátos alakú hímzett *csepeszt* viselnek. Kenderből félkör vagy patkó alakú kontyot fonnak, ezt kihímzett fehér kelmével borítják be, majd a *csepeszt* hátsó részéhez erősítik. Erre jön rá a finom szövésű fehér fátjol, amelyet a homlok fölött hátra vitt veres szalag szorít le, s melyet rendszerint hat igen szép aranyozott ezüst boglár-tűvel erősítenek a kontyhoz úgy, hogy kettő jön felül, kettő-kettő pedig oldalt. Nyáron a lányok és a menyecskék az ingre felső öltönyt nem vesznek. A menyecskék gyolcsinge csak csipke beillesztéssel és a kézelő sárga kihímzésével van díszítve. A lányok hímes inge a nyaknál, a kézelőnél és az ujj hosszában veres fejtővel, ős arabeszkekkel s más növénydíszel van kivarrrva. A rokolya kék szőrkelméből készül. Rá fehér előkötény jön, amely középen díszes recékkel, szélein csipkével van ékítve. A gyolcsruhára bogláros öv jön. Télen az asszonyok és a lányok fehér bőrkoszokot öltenek az ing fölé. Sajátossága a krizbairai női viseletnek, hogy templomba menetelkor a nyakra veres kendőt tesznek. A törülköző alakra szabott hosszú fehér kendő szélét és két végét igen művészi módon hímzik ki veres fejtővel. A férfiak öltözéke széles karimájú fekete kalap, tüzővel leszorított ingre húzott korszok, ünnepélyesebb alkalmakkor fekete zeke és szűk fehér harisnya. A Magyarországról jött Szexty Kál-

---

³ *Kuóda*: copf fn [Test.]

mán lelkész, aki 1904–1941 között szolgált Krizbán, a Magyar ruha bevezetését szorgalmazta a politikailag nehéz időkben.

Barcaújfalu lakói is megtartották a szászok által használt régi magyar öltözetet. A férfiak nemcsak hétköznapon hordják a szászok hosszú szabású kék ujjasát és szederjes posztóból készült magyar nadrágját, hanem vasárnapokon is. A templomi díszöltözetük magába foglalja a hosszú csatos magyarkát, valamint a nőknél a palástot, a lányoknál pedig a fekete bársony csákót. A barcaújfalusiak előszeretettel hordják a díszmagyart vagy a magyar ruhát is.

Az apácai férfiak öltözéke olyan, mint a krizbaiaké. A nőké is nagyon hasonlít, csak a csepesz kontya kerek, s az arra jövő fátyol vastagabb. Az apácai lányok a fejtetőre helyezik a gyöngyös pártát. Ünnepkor nem veres kendőt, hanem egy nagy fehér lepedőt öltenek palástszerűen a hátukra. Apácán a *beszedett inget* hordják, melynek nyakrésze és kézelője különféle minták szerint van beszedve.

A hétfalusi férfiak (*embérek*) nyáron kieresztett kendervászon inget, *gagyát* vagy fehér posztóból készült *harisnyát* viseltek. Ingüknek álló a galléra, elöl bojtos kötővel csukódik. Az ing hosszú, kivette viselték, alja szinte térdig ért. Az inget széles bőrvövel, a *d'észüvel* fogták le. Ebben pénzt és iratokat tartottak, és erre volt erősítve a késtok, valamint a tűzszerszámot tartó erszény is. Hidegebb időben kendervászon *firiskó*⁴ vettek fel, de ismerték a selyemmel hímzett hosszú és rövid *kozsuó*kat⁵, a legények pedig a *lombos gubát*, amelyben udvarolni jártak, s a jószágot őrizték. Fejükre nagykarimájú fekete kalapot tettek, hidegben fekete vagy fehér prémkucsmát. Ünnepekkor a kendervászon öltözetet finomabb szövésű lenvászonra cserélték. Felöltőnek fehér *zekiét* viseltek Négyfaluban, feketét Háromfaluban. Lábbelijük a hosszú *eg'észlábú csimma*⁶ volt. Télen az erdőre hosszú *gyiébát*⁷ vettek fel, lakodalomra *sárigciérnás inget*⁸ és cifra oldalgombolós *mejjest*, mely pi-

---

⁴ *Firiskó*, *friskó*: fekete vagy szürke posztóból készített derékig érő kabát *fn* [Ruh.].

⁵ *Kozsuók*: báránybőrből készült hosszú felső öltöny *fn* [Ruh.] *Rom.*: *cojoc* (< Szl. *kožuh*).

⁶ *Eg'észlábú csimma*: mindkét lábra húzható egyenes orrú (egy kaptafán készült) csizma *fn* [Ruh.].

⁷ *Gyiéba*: férfi nagykabát *fn* [Ruh.].

⁸ *Sárig*: sárga *fn*.

ros és zöld selyem *tulipántokkal* volt kihímezve. A híres hétfalusi szeresek bőrujjast és *szárikát*⁹ viseltek.

A hétfalusi csángó női népviseletnek két változata is ismeretes. Az ősbib *hámosrokoja* és az újabb szászos viselet. Az élet nagy fordulópontjaikor a ruházaton a fehér szín dominált. A hétfalusi csángó nő fehérben konfirmált, fehérben esküdött és fehér ruhában helyezték örök nyugalomra. A lányok kétágba fonták hajukat, az asszonyok felkontyolták, erre jött a főkötő. A lányok meggyzín vagy veres hajkötővel rögzítették hajukat, a fiatalasszonyok arannyal hímzett menyecskepántlikát kötöttek, amelyet két éven át hordtak, azután meggyzínű szalagra cseréltek. Különleges alkalmakkor és vasárnaponként az asszonyok *csepeiszt* tettek a fejükre, s fehér fátyolkendőt borítottak rá. A *mejjüket kősöntyüvel*, derekukat bogláros övvel díszítették, melyre cifrán hímzett *bugyellárist*¹⁰ vagy *erszényt* akasztottak. A lány és a menyasszony *rokojája* fehér ráncbaszedett, az asszonyoknak ünnepnap fekete, *mies nap*¹¹ sötétkék volt. Erre jött a *surc*nak nevezett kötény. A nők lábukra régen sarut, majd kordován csizmát húztak. Konfirmáláskor fehér *masininget*¹², *firiskó*t, gyolcsrokolyát és *csipkesurcot* vettek, fejükre bársonypártát tettek, piros szalagokkal. Különleges esküvői dísz volt a menyasszonynak a fekete bársony csákó és az ugyancsak fekete palást. A női ingeken a *verzselés*¹³ utalt a nő korára: a leányingek pirossal voltak hímezve, piros összedolgozással, az asszony ingek sárgával, a szegőöltés pedig piros volt, az öregasszony ingek vajszínű hímzéssel és fehér foldásokkal voltak díszítve.

A díszesen öltözött vendégsereg betöltötte Krizba tágas templomát, s az evangélikus szertartás szerint megkezdődött az ünnepi istentisztelet...

Krizbát először 1235-ben említették *Cormosbach* néven. A helyi hagyomány szerint a falu eredetileg a *Komlós* nevű határrészen volt, onnan a tatárjárás után települtek át a jelenlegi helyre. A Szeli krónika

---

⁹ *Száríka*: nagy, szőrös guba *fn* [Ruh.].

¹⁰ *Bugyeláris, bugyiláris*: női pénztárca *fn* [Eszk.] *Lat.*: *pugillaris*.

¹¹ *Mives nap, mies nap*: hétköznap *fr*.

¹² *Masining*: géppel készített ing *fn* [Ruh.].

¹³ Ránchímzés.

szerint Krizbán 1427 körül már önálló egyház volt. Ezt megelőzően Földvár filiája volt. Földvár 1484-ben pert indított Krizba ellen a Rákospatak vizének elfogása miatt. Báthory István erdélyi fejedelem által megerősített egyezséglevélben mint *Klysbach* szerepel. II. Ulászló király 1498-ban a barcasági tíz magyar falut Brassónak adta zálogként. Ebben az okmányban *Kriczpock* név alatt fordul elő.

A honterusi reformáció hatására Krizba lakossága evangélikus hitre tért át. Johannes Honterus brassói főpap 1544-ben látogatta meg a krizbai egyházközséget. Ekkor a faluban 25 cselédes gazda lakott. Az egyik dombon öreg, zsindegyel fedett romladozó templom volt, mellette harangláb két középszerű haranggal. A patak partján állott a kezdetleges papilak, a közelében az iskola a mesteri lakással.

II. Rákóczi György fejedelemsége alatt tartott erdélyi országgyűlés 1651. április 25-én *Krisbach* községet is örökösen Brassó városának adományozta.

1659-ből származik az egyházközség keresztelőkádja, Molnár János ajándéka.

A templom oltárát 1732-ben készítette Gyepesi György és Csiszár.

A papi széket 1755-ben készítette a csernátfalusi Székely András és felesége.

A régi templomot 1761-ben újítták fel Szász György lelkész idején. A zsindegyel fedett tetőzetet cserépre cserélték ki. A tornácot Demeter Márton készítette, s a templom ekkor kapta meg első orgonáját is.

1780-ban a parochiális ház helyett papilakot építettek.

1796-ban április 19-én kigyulladt egy ház, s a nagy szélvihar miatt a 288 gazda közül csak negyvennek menekült meg a háza. Leégett az iskola is a mesteri házzal együtt. 1798-ban Privigyei Sámuel lelkész és Dévai Sámuel rektor irányításával, nagy erőfeszítéssel sikerült újra felépíteni az iskolát és a mesterlakást.

1801-ben a nagyobb harang elhasadt, újat kellett önteni.

A gyülekezet tagjai megsokasodtak, így 1802-ben megnagyították a templomot, tornyot építettek, de a vakolat meg sem száradhatott rendesen, mert az 1802. október 26-án bekövetkezett földrengés hatalmas károkat okozott, tíz esztendő telt igénybe a templom teljes rendbetétele.

A tűzvész nem kerülte el a községet 1827-ben és 1829-ben sem. 1832-ben kolera szedte áldozatait. 1833-ban ismét tűzvész pusztította Krizbát, 1840-ben pedig földrengés rázta meg a vidéket. A templom tornya annyira megrongálódott, hogy elrendelték lebontását, a gyülekezet pedig elhatározta, hogy egy új helyen nagyobb, szebb templomot fog építtetni.

A krizbai evangélikus templom

A barcasági csángó falvak, s így Krizba számára is az 1848/49-es szabadságharc hozta meg a Brassó igája alóli felszabadulást. Krizbáról 115-en álltak be a 86. honvéd zászlóaljba, s harcoltak hősiesen a kökösi csatáig.

1849 végén, üldözött honvédtiszként, e félreeső faluban keresett menedéket Szemerjai Demeter Károly. Tanítóként, jegyzőként, paphelyettesként a nép igazi vezetője, atyja lett. Az általa létesített, ma is *Mester-kert*nek nevezett területen (45,8244° É; 25,4460° K; 695 m) gyümölcsöst létesített, jövedelemforrást teremtett a krizbainak, mert hiába van nagy határa a falunak, a föld igencsak rossz minőségű. A Mester-kert melletti Horváth-kert a krizbai majálisok kedvelt helyszíne volt.

1850-ben Fóris Márton lelkész és Szemerjai Károly vezetésével, Szentháromság vasárnapja utáni hétfőn, letették az új templom alapkövét (45,8149° É; 25,4658° K; 641 m), s 1852-re már le is vakolták a felhúzott falakat, a felépített tornyot.

A meglévő orgonát eladták a Kökösi Református Egyházközségnek. Az új orgonát Mayvald Heinrich híres orgonaépítő készítette 1853-ban.

Az új templom felszentelése 1854. május 25-én, Áldozócsütörtök ünnepén történt. A templom 29 m hosszú, 13 m széles és 8 m magas, a torony magassága 38 m. Az új templomba áthozták a régi templom oltárát, a keresztelőkádat, valamint az 1816-ban készült toronyórát, amely ma is működőképes. A toronyba egy 360 kg-os, egy 240 kg-os és egy 200 kg-os harangot helyeztek, de mindhárom az első világháború áldozata lett.

1859-ben a régi templom helyén, annak anyagából papilakot építettek.

1870-ben Fóris Márton lelkész és Szemerjai Károly iskolamester vezetésével felépítették a többszintes egyházi iskolát.

1904. július 26-án elhunyt Szemerjai Károly, aki végrendeletében a Szederjesben lévő 8 hold gyümölcsöst az egyházközségnek adományozta.

Az első világháborúba több mint 40-en vonultak be Krizbáról, közülük 22-en hősi halált haltak, 7-en eltűntek.

1925-ben pótolták a harangokat, s Szexy Kálmán lelkész vezetésével a papilak udvarán kultúrházat építettek. 1937-ben a Vasgárda üldözése miatt Szexy Kálmánnak menekülnie kellett.

1941-ben Máthé János lelkész került az egyházközség élére, akit 1944-ben megtorlaskén több ízben is hadbíróság elé citáltak.

1967-ben épült fel az imaterem.

1970-ben újrafedték a templomtornyot.

1994–1995-ben újraépítették a kultúrházat.

2001-ben a templomot, 2002-ben az imatermet javították fel, korszerűsítették.

A falu történetét bemutatva kalandozzunk el a híres krizbai várhoz!

A templomtól a *Kutastelep* nevű falurész fele megyünk, amelynek érdekes történetét az *Encián* 1937/7. számából mutatjuk be: „*A legérdekesebb cigánytelep mindenesetre a Crizbav község melletti Kutus. Mintegy 40 család lakik itt, kizárólag cigányok. Sajátságos, köralakú vá-*

lyogkunyhókban laknak, még a disznóól alapja is szabályos kört képez. Foglalkozásuk fakanál és teknő készítése, valamint a seprűkötés. A fakanál kivájásának a módja érdekes. A primitív, egy lécdarabból álló eszterga, valamint a vájókések minden változtatás nélkül a késői kőkorszak jellegét viselik magukon. A kutusi telepen erősen pusztít a vérbaj és az egyiptomi szembetegség. Előbbire vall a nagy gyerekhalandóság is. Egy család 10–12 gyermekéből alig marad meg 2–3. A Feldioara-i járásorvos beoltásokat végzett, ami elől a telep lakói igyekeztek elmenekülni. Csendőri segédlettel szedték össze őket a várhegyi erdőben, hogy a beoltásokat eszközölhessék. A telep keletkezéséről annyit sikerült megtudnom a zárkózott természetű atyafiaktól, hogy őket egy Rákoci nevű cigányvajda telepítette ide, de hogy mikor, azt ők sem tudják, vagy nem akarják megmondani.” A kör alakú vályogkunyhókat burdénak nevezték a falubeliek.

A vár megközelítéséről Orbán Balázs így ír: „Krizbától még két órát kell a meredek hegységnek most árnyas erdők közt, majd kopasz szikla-éleken vonuló ösvényén mászni, míg a tenger színe fölött 3 509 lábra (1100 m) emelkedő várhegy szikla-orma alá ér az utas. Az eocengyülegből képződött sziklacsúcs, tetején átszelt kup alakját utánozza; jobbról a vár, balról a Vénpaták mély sziklamedre által van körülölelve.” A Várhegyet a nyugati oldalon lévő Bálványos-tetővel egy sziklagerinc köti össze, amelyet valaha egy 3–4 m mélységű árokkal szeltek át. Az árkon most egy deszkapallón lehet átkelni.

Krizba – helyenként Rákospatak vagy Hőltövény – várának (Castrum Heltwen) sziklaormán (45,8571° É; 25,4483° K; 1104 m) leírhatatlan látvány fogad. Belátható a Barcaság Apácától Zernyestig, minden körülölelő hegyével együtt.

A krizbai vár eredetéről, építésének idejéről többféle elmélet létezik, de sajnos egyik sem biztos. Egyes történészek a II. Endre király által betelepített Német Lovagrendnek tulajdonítják a vár felépítését. Egy másik elmélet szerint egy hidvégi Nemes Mihály nevű roppant gazdag főúr építtette a XIII. században, hogy kincseit ide rejtse el. Bivalybőrökbe varrva hozta a sok aranyat, s a vár alatti barlangba rejtette el. A *várpince* néven emlegetett alagutas barlangot ma is *Nemes Mihály útjának* hívják. A harmadik elmélet szerint a vár hátánál álló Bálványos-tető arra mutat rá, hogy e vár is egyike lehetett azoknak a váraknak, ahová az ősi hithez ragaszkodó székelyek a Szent István alatti keresz-

tyén erőszakoskodások korszakában visszahúzódtak, és bálványaiknak vagy ősi nemzeti isteneiknek áldoztak. Valamikor a Bálványostetőn egy fa kápolna állott, amely a múlt század elején még létezett. A későbbiekben keresztet állítottak a helyére. Ma már a kereszt sem létezik. Egy negyedik elmélet abból indul ki, hogy a vár falán régen az 1160-as évszám volt olvasható. Eszerint II. Géza király megerősítette a Szent László által a határszél védelmére építtetett favárákat, földvárákat, s ekkor épülhetett a krizbai vár is.

Ma egy nagyméretű torony romjait, valamint egy kb. 1 m széles alapfalmaradványt láthatunk.

A torony még a XVII. század végén is ép volt, 1799-ben azonban a keleti oldala és a déli oldal egy része leomlott. Az északi és a nyugati oldala ma úgy 5–6 m magasságban áll.

Az először 1335-ben említett vár alapterülete mintegy 15×10 m. Az oklevél Wass Miklóst nevezi meg várnagynak, I. Lajos király 1344-ben kelt oklevele pedig már Veres Péter fia Tamást.

Egy 1458. január 16-án kelt oklevélben Kazimiri Masa Mihály székelly alispán a krizbai (hőltövényi) várnagy.

Mátyás király a vár katonaságának élelmezésére 100 aranyforintot adományozott a brassóiak censusából.

1462-ben is szerepel a vár egy oklevélben, majd utoljára 1477-ben. Későbbi történetét, pusztulását homály fedi.

A faluban sokat mesélnek a betömött vár alatti barlangról, amelyből talán alagút is indulhatott, hogy a szászveresmarti templommal és a földvári várral kösse össze Krizba várát.

Nemcsak vára híres Krizbának, hanem számos személyisége is. A falu nevét Krizbai előtagként viselő Dezső család, amely a XVIII–XIX. században számos lelkészt, író, közéleti személyiséget adott a magyar művelődéstörténetnek, valamint nevet a kolozsvári Krizbai utcának.

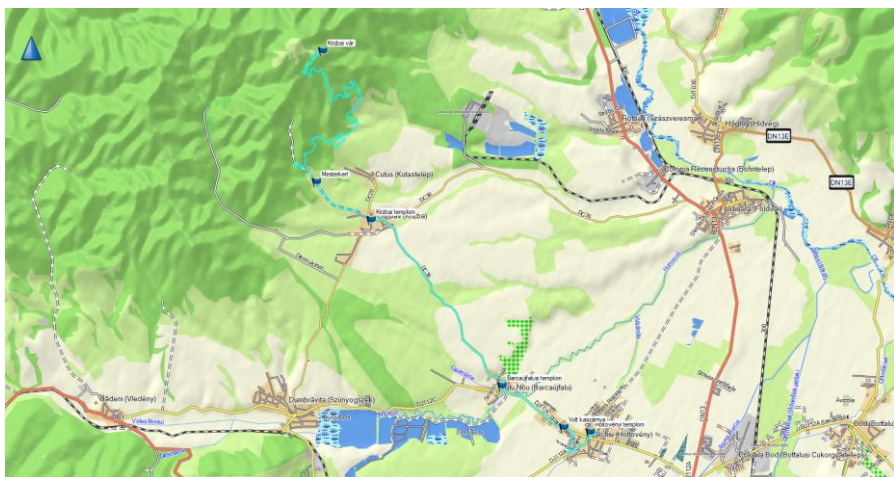
Itt született Ft. Mózes Árpád (Krizba, 1931. július 25. – Budapest, 2013. május 1.) erdélyi evangélikus lelkész, püspök, 1956-os forradalmár.

Itt született és ide van temetve Seres András (Krizba, 1935. március 23. – Árkos, 1992. november 25.) jeles barcasági néprajzkutató.

E dicső személyiségek talán épp most ültek össze tanácskozni az égi Mesterkert árnyas gyümölcsfái alatt, hogy szebb jövőt szánva éltessek e cseppnyi magyar falut a Barcaság zezugos szegletében.

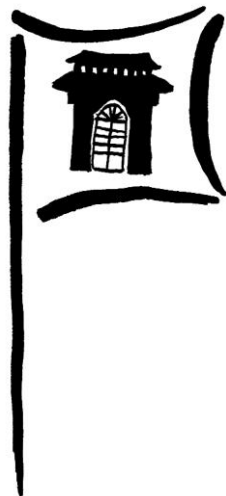
●

...Az esketés egyházi ceremóniája a végét járta, hogy a vendégek a templom melletti kultúrházban folytathassák a *lakadalmat*. A lelkész még ki sem mondta az Áment, s a két koszorús észrevétlenül eltűnt a templomból. A kultúrházba igyekeztek. Ügyet sem vetettek a menyaszsonyi és vőlegényi kalácsokra, amelyeket dióval és mákkal töltve sütöttek azelőtt való este patkó alakúra, hogy az ifjú párnak sok szerencséje legyen az életben, hanem a lepényt és a pálinkát kapták fel az asztalról, és eredtek futásnak a főutcán. De már addigra a templomajtó is kinyílt, s a legügyesebb *sihederek*¹⁴ a koszorúsok után szaladtak, majd az utcán elfogva őket együtt fogyasztották el a lepényt és a pálinkát. ■

---

¹⁴ Kamasz fiú, ifjú.

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Négy falu – négy csoda Fogarásföldön

Amikor Narkisszosz megszületett, Teiresziasz, Zeusz vak papja, azt jósolta, hogy csak akkor érheti meg az öregkort, ha nem ismeri meg önmagát. Képhiszosz folyamisten és Leiriopé boiótiai nimfa fia szép szál ifjúvá serdült, s csak úgy utasígtatta el a beléje szerető nimfákat. Az egyik, Echó, bosszúból Nemesziszhez, a megtorlás istennőjéhez fordult, aki kegyesen segített a kikoszorózott nimfának. Rávette Narkisszoszt, hogy egy folyó partján vadásszon, s mikor inni akart, a víz tükreben megpillantotta önmagát. Azon nyomban magába szeretett, nem bírt elteni tökéletesen szép arcával, testével, ölelgette tükörképét. Reggelre Narkisszosz eltűnt, s a folyóparton gyönyörű sárga és fehér virágok jelentek meg: nárciszok, az önimádat jelképei...

Zernyestnél léptünk át a Barca folyón, s Almásmező felé menet hagytuk el a Barcaságot. Hátunk mögött a Bucsecs zárta a panorámát, balra a Királykő meredezett az ég felé. Enyhén szerpentines út vezetett végig a Persányi-hegység és a Fogarasi-havasok határán, s gyönyörű vidék fogadott, amint beléptünk Újsinkára (*Neuschinka, Șinca Nouă*). A hegyvidéki falu alapítása Újtóháéhoz hasonló: 88 ósinkai család alapította egy erdei remetekolostor közelében 1762-ben a Ghie-hegyen, a

határórség szervezésekor, mert nem akartak áttérni a görögkatolikus vallásra. A Fogaras vármegyéhez tartozó faluban alig volt 2 német és 10 magyar 1900-ban az 1628 román mellett, s 2002-re 1426-ra esett vissza a népesség száma, mind románok. Kis ortodox fatemploma, amit a falusiak egyszerűen *a hegyen lévő templom*ként emlegetnek 1761-ben, a falualapításkor épült.

Újsinka vidékén a szálban álló csillámpalából több sósforrás fakad. A Piscul Săratului felől jövő árok mellett fekvő sóskút a katonai térképeken is meg van jelölve.

1907–1908 között, alig 2 év alatt itt épült meg a vasút, miután 1906-ban a LXXVII. számú törvény felhatalmazta a minisztériumot, hogy: *„a felek–fogarasi helyi érdekű vasút Fogaras állomásából kiágazólag Sárkány, Vledény és Feketehalom községek irányában a brassó–háromszéki helyi érdekű vasutak Brassó-Bertalan állomásáig”* létrejöhön.

A nagy híd

A 68 km hosszú Fogaras – Brassó helyi érdekű vasutat a kor legjelentősebb építési vállalkozója, Schiffer Miksa mérnök építette, aki úgy döntött, hogy az Újsinka melletti két völgyet nem töltésekkel, hanem vasbeton viaduktokkal fogja áthidalni. A tervezéssel dr. Zielinski Szilárdot, a magyar vasbeton építészet úttörőjét bízták meg. A híd előzetes terveit 1907-ben elfogadta a minisztérium, és megbízta dr. Kossalka János műegyetemi tanárt a részletes tervezésben való részvétellel. Így történt meg, hogy Magyarország első és második műszaki doktora dolgozott a völgyhidak tervein. Végül a két völgyhidat (egy nagyot és egy kisebbet) Zielinski szegedi szakemberekből álló csapata építette fel. Így készült el Magyarországon, Újsinkán, az akkori világ legnagyobb völgyhídja, amelyet ma csak így neveznek: *Podu Ilii* (45,7148° É; 25,2525° K; 552 m).

A nagy híd felülről

Impozáns szerkezetével a 167 m-es híd ott feszül a fák fölött, kecsessége ma is elbűvöli az arra járókat. A síneket rég elvitték róla, karfáit leszerelték, így mondhatni korlátlanul próbálja átvészelni az időt...

A kisebbik völgyhidat kanyarba építették, s elérhetjük, ha a vasút – most már csak képzeletbeli – vonalát követjük. A 99 m hosszú híd mai neve: *Podul Negru*.

Ahhoz, hogy 1908. november 6-án két feldíszített vonat végigmehessen és felavathassa a Fogaras – Brassó vasútvonalat, még egy 525 m hosszú alagutat is kellett építeni a két völgyhíd közelébe. A kanyarba épült alagút mai neve: *Diana*, és sajnos járhatatlan, mert mintegy 300 m-re a bejáratától beszakadt.

A trianoni békediktátum után nem fejlesztették a vasúthálózatot, az újsinkai szakasz állapota is egyre romlott, míg végül 1941–1943 között a románok orosz hadifegyvekkel egy 472 m hosszú alagutat fúrattak a Persányi-hágón, és itt vezették át az új vasútvonalat, amelyet 1948-ban adtak át.

Az újsinkai alagút és a völgyhidak használaton kívülre kerültek, funkciójukat veszítve anakronisztikusan állnak az erdőben még mindig dacolva az idővel, dacolva az elmúlással...

Barlangtemplom Ósínkán

Mintegy 11 km Újsinkától Ósinka (*Altschenk, Șinca Veche*), az anya-település, ahol 1762-ben csak a négy legmódosabb család maradt: Bălan, Bârsan, Strâmbu és Urs. Görögkatolikus hitre tértek át, s beálltak határőröknek. 1900-ra 1424 lakosa lett, ebből 1380 román, 26 magyar, 8 német. 2002-ben 917-re apadt a számuk, ebből 898 román, 13 cigány, 6 magyar.

Magát a falut 1511-ben említették először Sinke néven. 1639-ben szó volt két fűrész- és gabonaórló malmáról. 1640-ben Macskási György birtokába került. 1722-ben megemlítették a 18 szeszfőző kazánját.

A falu határában, a Pleșu-domb alatt egy barlangtemplom (45,7555° É; 25,1671° K; 525 m) található. Egyesek mintegy 7 000 évesnek tartják, s misztikus erőket tulajdonítanak neki. A neve: *Tempul Ursitelor* (vagyis *Ursziták, rontók, kuruzslók temploma*).

Tény, hogy a barlang körüli közösségi épületeket 1741 körül vájták a homokkő sziklába. Egy függőleges világítóaknát is fúrtak a szabadba, hogy a fény pont az oltárra essen.

Kürtő a templomban

Az autóparkolótól kőlapokból kialakított lépcsőkön megyünk fel a dombra, amelyből egy forrás is fakad. Fent épületegyüttes fogad, közöttük a barlangtemplom. Az első helyiség relatív nagy, a plafonja ki volt vájva, így a napsugarak bevilágítják a teret. A barlang több bemélyedésre, szobára nyílik, bennük oltárok és furcsa, kultikus faragványok. Kilenc helyiséget kötnek össze a galériák. Sajnos a szakrális teret megtörik a kiállított, már-már komersznek mondható ortodox kegytárgyak.

A barlangtemplom mellé modern kolostor épült.

Évente háromszor, Szent György napján, húshagyókedden, és az Úr színeváltozásának ünnepén a Pleșu-dombról a helyi fiatalok szalmakötegekkel teletűzdelt, meggyújtott szekérekereket gurítanak le, mert a hagyomány úgy tartja, hogy ekkor megismerhetik elbájolójukat, s még abban az évben összekötik vele sorsúkat.

Vegyes érzelmekkel hagytuk ott a misztikus barlangtemplomot, s mintegy 3 km megtétele után Ohába (*Ohaba*) faluba érkeztünk, amelynek neve szabad, elidegeníthetetlen földbirtokot (örökbirtokot) jelent.

Az először 1566-ban említett faluban 1632-ben 45 román jobbágy-család, öt havasalföldi zsellér és két kisbojár lakott. A legérdekesebb mesterség ekkor a rákász volt. Két malma közül az egyik a bojároké, a másik a falué volt. 1761-ben említik ortodox kolostorát, amikor gróf Adolf Nikolaus Buccow (1712. január 7. – 1764. május 18.) tábornok parancsára lerombolták. Erdély akkori katonai parancsnokának köze volt Újsinka létrejöttéhez is, hisz Mária Terézia őt bízta meg az úgynevezett határszéli katonaság (határórség) megszervezésével. Buccow visszaélt hatalmával, zsarolta a rendeket, és hadat üzent az ortodoxiának is.

Ohában 1828 és 1859 között német nyelvű határőriskola működött.

1850-ben 724 lakosából 642 román, 71 cigány, 9 német, 2 magyar, 2002-ben pedig 301-en lakták, ebből 214 román, 85 cigány, 2 magyar.

1873-ban épült felülcsapós vízimalma (45,7636° É; 25,1520° K; 480 m) ma is működőképes. A felülcsapós vízkerék hatásfoka a legmagasabb az összes vízkerék (alólcsapós, derékbacsapós, kanalas) közül, ennek értéke akár 85% fölött is lehet, mely érték a turbinák hatásfokával is vetekszik. A víz felülről folyik a cellás kialakítású kerékre. A helyzeti energia a mozgási energiával karöltve fordítja át a vízimalom kerekét.

Vízimalom

A Ioan Slavic regény alapján ma *Moara cu Noroc*-nak (*Jószerencse malma*) nevezett vízimalom mellett panzió is működik. A két, egyenként egy-egy tonnát nyomó malomkővet Lyonból hozták valamikor. A Popa család működtette malmon alul a sebes víz gáttert is meghajtott egykoron. A bejáratnál kiképezett üzlethelyiségben lisztet, laskaféléket, kötött holmikát, szörpöket lehet vásárolni.

Élmény volt megtekinteni a ma is működő vízimalmot, de indulni kellett, hogy még naplemente előtt a nárciszerdőbe érjünk. 5 km-t tetünk meg Vád (*Waadt, Vad*) faluig, amelynek határában található a híres nárciszerdő.

A *gázló* jelentésű településnév egy 1390-ben említett falut fed. 1632-ben 45 jobbágy és 5 kisbojár lakta, utóbbiak lovas szolgálatot teljesítettek a fogarasi várnak. 1900-ban 1296-an lakták, közülük 1278 román, 16 magyar és 2 német. 2002-ben az összlakosság 629 volt, ebből 623 román, 5 magyar és 1 német.

Görögkatolikus temploma két ritka harangot őrzött. Az elsőt Mária Terézia ajándékozta a falunak 1771-ben, a másodikat pedig két évvel később fia, II József, Ausztria jövődöbeli császára. A nagyobbik haran-

got az első világháborúban ágyúnak öntötték be. Amikor a kommunista hatalom 1948-ban betiltotta a görögkatolikus vallást, a templom az ortodox egyház tulajdonába került.

Húsvét másodnapján a legszorgalmasabb falubeli legény tiszteletére rendezik meg a *plugarul* (földműves) nevű ünnepséget. Ez a népszokás már csak néhány Fogaras vidéki faluban él.

Nárciszerdő

A faluból kilépve, aszfaltos úton érjük el a híres nárciszerdőt (45,7772° É; 25,1194° K; 482 m). A 394,90 ha kiterjedésű terület egy nedves talajú, ritkás kocsányos tölgyes, amelynek tisztáseit májusban ellepik a csillagos nárcisz (*Narcissus poeticus* L.) fehér virágai. Májusban, a nagy ortodox ünnep, Bíborbanszületett Konstantin és Szent Heléna ünnepe alkalmából minden évben megszervezik a Nárciszfesztivált.

„Lent pedig, a havasoktól körbezárt óriási réten a legharsogóbban vadzöld, zsenge tapintású, szálás fű között egyetlen, végtelennek tetsző fehér nárcisztenger a világ. Kiöntés, csermely, tocsogó nem látszik itt sehol, de egy csöppet mégis mindenütt lucskos itt a föld, amiből ez a hosszú

*szárú, fehér nárciszerdő a napra tör. Hogy milyen illatár leng itt, azt nem tudom elmondani. Ezredennyi fehér nárcisz oly jellegzetes illatától beteggé lehetne kábulni egy zárt teremben, de itt éles, tiszta, friss havasi levegő gyöngé mozgása rengeti a tavasznak ezt a nárcisz illatárját.” – írja Ignác Rózsa 1967-ben *Papírmalom* című regényében.*

Bár 1964 óta természetvédelmi terület, mégis vannak, akik folyamatosan tizedelik a virágokat és a túlszaporodott vaddisznók is kárt tesznek bennük.

Kedvenc virágaim illatával eltelve csodáltuk meg, amint a lemenő nap utolsó sugarai végigsimogatták a hatalmas tölgyek lombkoronáit, majd kilépve a királyok útjára (Via Regis), amely Nagyszebent kapcsolta össze Havasalfölddel, hazaindultunk a Barcaságra. ■

Malomkő

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Fagyöngyök az Isten háta mögött...

Fagyöngy. Örökzöld, élősködő növény. Szépségével élősködő, mint a szirének hangja... Belakja gazdanövényét, az almafát, nyárfát, fűzfát, akácfát, s még ki tudja hányat. Vérnyomáscsökkentő, de mérgező, asztali és mennyezeti dísz, a karácsonyi ünnepekör kelléke, a szeretet szimbolikus növénye, misztikus és veszélyes társa a fának, embernek. Ambivalens, vegyes érzéseket kelt. Igen is, de lehet inkább nem. A mai erdélyi valóság szimbóluma...

Fogarasföld–Kóhalomszék. Olt, tavak, havasok, a természet ezer meg ezer csodája. Cigenia, szemét, mocsok, Románia...

Mobiljel majdnem sehol, út is alig, csak megmunkálandó földek végtelen sora.

A szászok elmentek. A magyarok elmenőfélben. A nem ezen a nyáron leburnultak kimosott perzsaszőnyegeket kerítésekre, kapukra terítve lakják be a megüresedett tereket. Romhalmazt, mindenütt velejéig szétszórt szemetet, törmeléket hagyva sebzik a természetet.

Félrevezető, rozsdás és kopott turistatáblák, amelyek időnként megemlítik a célpontot, de teljesen máshol feltüntetve, hogy még tetőzék az így is oly bőkezűen okozott meglepetéseket. Keressük, nem találjuk. Miért? Mert nem ott van. Igen ilyen egyszerű, így egyszerűsödik le a román turizmus amúgy is kiherélt képlete...

Sona. A hétszáz éves szász falu. A rejtélyes halmok faluja. Az út a fogarasi cigenián vezet át, mint minden itteni faluban...

A sonai nyolc, közel 30 m magas halomról (piramisról) abszolút semmit sem lehet tudni. Az óriások itt verték le a sarat a cipőjükről, amikor átjöttek az Olton – mesélték a faluban. Az óriások, akiket a szász legendák egyszerűen hunoknak neveznek. Más mondák óriások

sírhalmainak tulajdonítják a rejtélyes dombokat vagy egyenesen kelta törzsfőnökök sírjait látják bennük. Egyesek szerint természetes módon alakultak ki, s 12 000 évvel ezelőtti földcsuszamlással magyarázzák, mások energetikai központokról beszélnek, a románok persze a dák eredetükről. Tudósok nem, de rókák előszeretettel ássák meg a halmozat fekhelyet, óvóhelyet keresve maguknak. A löszfalakban gyurgyalagok fészkelnek. A sonai piramisok pedig megmaradnak Brassó megye egyik rejtélyének...

Felmér. A halott templomerőd kiterítve, bomlásnak indulva. A falu turisztikai leírása az első perctől kezdve biztatóan hangzik: „Közigazgatásilag Sáros községhez tartozik. A faluban nincs folyóvíz, csatornázás, gáz, vagy tömegközlekedés. Szász erődtemploma romos állapotban van.”

A környéki dombokon bronzkori, vaskori és római kori leleteket találtak. 1206-ban már írásban említik a falut. Igaz, akkor még II. Endre volt a királyunk...

A templomerőd 1250 körül épült román stílusban, a 15. század végén megerősítették és gótikus elemekkel átépítették. Köréje öt toronnyal ellátott védőfalat emeltek.

Sok mindent kibírt, de a román kommunizmust nem. A szászokat deportálták, eladták. Itt forgatták az 1985-ös „Mi, akik a frontvonalból jöttünk” című Sergiu Nicolaescu-film több jelenetét, s mily véletlen, a háborús film forgatása során elpusztult az akkor már használaton kívül levő szász iskola és a szász községháza épülete is.

A templomerőd nemrég jutott hasonló állapotba. A padlót a menyegzetről lehullott téglák díszítik. Esetlenül, tervezetlenül, látszik, nem ott van a helyük. A karzat omladozik, a harang sem szólhat már. Vértó falak... A szószék apokaliptikusan hasadt ketté, az oltár uralja a romhalmazt. Krisztust angyal emeli fel a képen, a szász felirat megkopott. Minket ki emel fel? A templomerődököt vajon melyik kukába kell dobni újrahasznosítás céljából? Hogy a piros, sárga és kék közé hogyan keveredett be egy zöld is? Rejtély, de nehogy valaki úgy értelmezze, hogy „Na, lám, mégis van remény!”, Nem a költő nem ezt akarta mondani... A templom és iskola reményiki kontinuum. Bizony. Együtt omlottak le, a végsőig kitartva egymás mellett.

A löszfalból ágyúgolyószerűen születnek a kövek. Konkréciók. Elvetve megtalálhatók egész nagyon az út mellett is. Máshol csodáknak

számítanak. Így csak őrzik a zsákszámra eldobott HELL-es dobozokat, a Ciucaş feliratos, szintén az árokba szánt sörösládákat.

Kóbor. Földút, gyönyörű táj, elhagyatott, eldugott falu. A több órás újjáélesztés nem sikerült, a páciens halott. Magyar falu volt. Brassó megye legrégebbi települése. Születési bizonyítványát szintén 1206-ban állították ki. A lutheránus Kőhalomszék egyetlen református faluja volt. A történetét talán ma már csak a tyúkosi patak ismeri, amint magába szívta átcsordogálva itt a dicső korokon. A száz évvel ezelőtt még ezer fős színmagyar település ma kétszáz lelket számlál, akiknek alig egyharmada magyar. Átlagéletkoruk hatvan év feletti. A mostani képek magukért beszélnek... A falu átkóborolt a történelmen. Nevezetessége a Kárpát-medence egyetlen szász evangélikus mintára épített magyar református templomerődje. A szórvány szórványa. Ortodox temploma még kicsike, na de megnő, ha jön a hagymakupolás honfoglalás... Vagy már jött. Hisz ezt a templomot sem ott építették. Hozták magukkal a románok. 1670-től volt a Fogaras melletti Galac kis fatemploma, majd mikor ott nagy kőtemplomot építettek, honfoglaló útjára indult a kicsi. Kóborra. A református templomerőd pedig... Mi lesz, ha már a támpillér is kidől? Ha a remény vékony szőlőindája kiszárad? Ma a jövő nem a

magyaroknak épül. Egy francia, egy ír és két német család munkálkodik a szebb eljövendón...

Felsőkomána. Az erdélyi fejedelmek egykori vadászterülete. A cseppkőbarlangot, a bazaltoszlopokat és a dolomit szurdokot kerestük, de a Tatárok sziklakapuját és a Kőembert is szívesen megnéztük volna. A rozsdás, kopott táblák teljes magabiztosságukkal hirdették, mutatták a totál rossz irányt... Az autó csomagtartójából szilvapálinkával kínált juhász sem tudhat mindent az erdőn, ám amikor jókat kortyolgatott a fenséges tüzesvízből, farkasos sztorikkal szórakoztatott. A hón áhított látnivalók pontos helyszínét viszont nem árulta el, talán nem is értette igazán miket keresünk. Végül megtaláltuk, igaz besötétedett már. A fák a földig hajoltak. A bazaltorgonák büszkén állnak a sűrű erdő sötétjében. Vajon meddig? A szépségébe burkolózva hódító, lopakodóan élőködő fehér fagyöngy egyszer majd mindent felfal, itt az Isten háta mögött pláne... ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A kakaslövő Apáca

Apáca, Villa Monachalis, Geist, Gist, Apața. Falu Brassótól 35 km-re északra a Persányi-hegységben, az Olt bal partján. 1850-ben 1583 főből 1379 volt magyar, 133 román és 12 német. 2002-ben 2 995 lakosából 1625 román, 1220 magyar, 146 cigány és 2 német nemzetiségű. Két híres szülöttje Apáczai Csere János és Bartalis János, s a faluban ma is tovább él a kakaslövés szokása.

Felhők nehezedtek a hegyekre. Sűrű, fekete fellegek. A pár napja zuhogó esőtől még a legkisebb domb teteje sem látszott. Az alig derengő hajnalt füst fogadta. Szürkén gomolyogva, elfojtva égett a falu. A Szőlőponk¹⁵ alatt elmenni készülődtek a tatárok. Sokat nem zsákmányolhattak. Sem élő emberrel, állattal, de még kincsekkel sem találkozhattak. Mindenki elmenekült valahová féltett holmijával. Nemcsak az esőtől mogorván szedelőzködtek. Itt nem volt semmi, ideje továbbállni. Szedték a sátorfákat, cipelték a nehéz ládákat, szerszámolták a lovakat, s akkor – a sűrű fellegeket megtörő hajnalpír halvány sugarára – megszólalt a kakas. Hangja élesen hasította át a sötétséget újra és újra. A nádasból jött. *Fegyverbe!* – hangzott a parancs, s a rettent had megindult a sások közé. Amint közel értek, derengett csak fel a sötét köd homályából a nádas rejtekében megbúvó Feketevár¹⁶. Vad mézszárlás és rablás követte a kakas árulását, s a falu lakosságából alig maradt hírmondó. Lassan csendesedett el a dúlás, s vonult el a roppant sereg Apáca alól. Tartósan szitáló eső mosta a kormos romokat, és a vár fe-

---

¹⁵ *Ponk*: halom, hegyhát kiemelkedő dombja *fn* [Föld.]. Egykoron a falu a Szőlőponk helyén állt.

¹⁶ A Feketealmi várhoz hasonlóan az apácai várat is Feketevárnak hívták.

lett, a Hegyparagán, az életben maradtak villához kötözve végezték ki az áruló kakast.

A falu első írásos említése 1460-ból való, ekkor adományozta Mátyás király a töröcsvári uradalomhoz tartozó települést a szentgyörgyi és bölöni nemeseknek.

Ám Szeli József barcasági krónikája¹⁷ szerint Nagy Lajos király akkor alapította Apácát, amikor a Brassó mellett fekvő Hétfaluba székely határőröket rendelt. Az apácai székely határőrök építhették fagerendákból az Olt mocsaras vidékén az első palánkvárat, majd a XV–XVI. században erősíthették meg ezt kővel, amikor a Déli-Kárpátok szorosain betörő török támadások egyre gyakoribbá váltak.

A falu latin és magyar neve egyértelműen utal az itt lévő apácakolostorra. Orbán Balázs szerint *„Az itt leirt zömtoronytól északra egy Remetének nevezett völgyecske nyomul be az apáczai erdőségek közé; e völgy torkolatjának bal oldali előhegyén 30 évvel ezelőtt terjedelmes építkezésnek alapjai látszottak, a melyek kiszedetvén, elhordattak; a hagyomány azt tartja, hogy ott előbb egy szentéletű remete épített kis imolát, miről a völgy neve is eredett. A remete imolája helyébe később nagy templom és zárda épült, melyben oly barátok laktak, kik Jeruzsálemben mentek harczolni.”*

Ha ez igaz, akkor a kolostor valamelyik lovagrendé lehetett.

Templomáról 1427-ből van adat, s a középkori katolikus hívek a brassói reformáció hatására mind lutheránussá lettek.

1531-ben Háportoni Forró Mátyás gyulafehérvári kanonokot és testvéreit iktatták be Apáca birtokába Szapolyai János utasítására. A XVII. században többször pestisjárvány söpört végig a falun.

1625. június 10-én itt született Erdély nagy pedagógusa, a hazai művelődés, tudományosság és nevelésügy úttörője, a filozófiai író és református teológus Apáczai Csere János. S miután 1653 nyarán hazatért holland szellemi műveltségével, *Magyar Encyclopaediájával* Gyulafehérvárra tanároskodni, szülőfaluját 1658. augusztus 21-én tatárok égették fel. Csere János sorsa is követte Apácát. Hatalmas sodrású lázas tevékenységét 34 éves korában tüdőbaj szakította félbe, 1659 szilveszterén zárult földi élete. Ma a szülőháza helyén álló házat emléktábla

---

¹⁷ *A barcai magyarságnak rövid történeti rajza*, 1763.

díszíti: „Soha tudományi fegyveredet kezedből le ne tedd – E ház helyén állott Apáczai Csere János (1625–1659) szülőháza. Megjelölte Apáca emlékező közössége 2000-ben, születésének 375-ik évfordulóján.” A templomudvaron tájház állít emléket Apáczainak, a szemközti Oktatóközpontban pedig állandó tárlat foglalja egybe a nagy humanistáról szóló képzőművészeti alkotásokat.

Miután az apácai Feketevárat még egyszer, utoljára kijavították, Orbán Balázs még olvashatta feliratait: „Északkeleti oldalán ez olvasható: «Soli Deo Laus et Gloria.¹⁸» Keleti oldalán legfelül 1658. évszám, alatta Hoc opus fieri fecerunt cementarii cigraenses Jakobus Sombori, Georg Török, Petrus Szabó. Alább «Fide sed cui vide¹⁹» s más ilyeszerű erkölcsi mondatok. Délkeleti oldalán ezen igen fontos felirat van: «Tempore Judicis Apa (Apaciensis) Joannis Gáspár cives Valentinus Kiis, Georg. Czere, Stef. Kispál, Joan. László Rec. tor. Sch. Martinus p. Csern. Apafalvi.» GONDVISELŐ SZABÓ PÉTER, BIRÓ JÁNOS. [...] Ugyanezen oldalon van durva fresco festményben egy fővel lefelé fordított ember és egy korsó, a mi alkalmasint az építő mesternek azon bátorságát jelképezi, hogy a te-

¹⁸ Egyedül Istené a dicséret és a dicsőség.

¹⁹ Bízzál, de nézd meg jól, kiben!

tőzeten csüngve ürité ki a szerencse és áldomás poharát, mit némely mérész toronyépítő most is megszsz.

A vízivár²⁰ pusztulásáról nincs adat, miután megszűnt katonai objektum lenni, maradványait házak építésére használták. A jelenleg látható egyetlen védőmű egy szabályos ötszög alakú ó-olasz típusú ágyúbástya maradványa, amelyet sok helyen toronyként²¹ tüntetnek fel (45,9588° É; 25,5357° K; 470 m).

A régi templom 1794-ben a faluval együtt tűzvész áldozata lett. 1804-ben új templomot (45,9524° É; 25,5307° K; 487 m) építettek megtartva az egykori védőfalat, ám a gyilokjárót lebontották. A templomot övező, kb. 2,5 m magas bevakolt kerítőfalat kívülről támpillérek erősítik. Hogy templomerőd lehetett egykoron Apácán, bizonyítja az a tény is, hogy a templom tornyát az egyik bástyából képezték ki, így nincs összeépítve a templommal.

A falut 1822-ben és 1866-ban is tűzvész pusztította. 1831-ben kole-rajárvány, 1802-ben, 1806-ban és 1838-ban földrengés söpört végig Apácán.

1893. július 29-én itt született Bartalis János költő, egyházkerületi felügyelő.

A szabad vers egyik első magyar művelője Hosszúfaluban, Kolozsváron és Budapesten tanult. A Helikon tagjaként vált elismerések övezte híres költővé, hogy aztán 1976. december 18-án Apáczaiktól nem messze pihenjen meg a Házsongárdi temetőben.

---

²⁰ Olyan síkvidéki vár, amelyet valamilyen vízfolyással (jelen esetben az Olt) vagy állóvízzel teljesen körbevettek.

²¹ „Az apácai öregtorony.”

Apáca központjában, a templom mellett álló iskola előtere állít emléket a falu e két híres szülöttjének. Apáczaira szobor (Elena Hariga Averescu szobrászművész alkotása 1975-ből), Bartalisra kopjafa és márványtábla emlékezik (45,9527° É; 25,5310° K; 487 m). A szokás szerint a templom után itt tiszteleg másodszer a kakaslövő sereg húsvétvasárnap.

A konfirmálás előtt álló fiúk minden évben, a farsang utáni héten hat legényt választanak ki maguk közül. Vezetőjük az *első legény*, a legmagasabb a *cigánypap*. A másik négy felügyelete alatt zajlik le a *kakaslövés*.

Hetente több próbát is tartanak a *seregnek*, a 6–12 éves *vitéz*eknek, miközben az apák szövegkönyvvel a kezükben felügyelik a próbákat.

Húsvétvasárnap, az istentisztelet után a gyerekek menete az első legény házatól indul. A legények fekete nadrágba, piros mellénybe öltöznek, oldalukon kard, arcukon festett bajusz. A vitézek fekete mellényben és zöld kalapban masíroznak, vállukon nyílpuska. A menetet a fúvószenekar vezeti, mögöttük az abban az évben konfirmált, felnőtté avatott fiúk, fejük fölé emelve a festett, kakas-célpontos tábla. A lányok népviseletben vonulnak énekelve a falu főutcáján. A sereg lehajtott fővel tiszteleg a templom és az iskola előtt, majd szép időben a falu határába, a Hegyparagára, eső esetén pedig a kultúrházba vonulnak, ahol elkezdődik a szertartás.

A hat legény törvényt ül, kettő vádolja, egy védi az áruló kakast, a negyedik kimondja a halálos ítéletet, az ötödik búcsúztat, a cigánypap pedig rímekbe szedett éneklő gyászbeszédet mond. Ezután minden legény és vitéz nyílpuskával háromszor meglövi a kakast ábrázoló céltáblát. A kivégzés után nagy lakomát, este pedig bált csapnak.

Orbán Balázs nem írta le az apácai kakaslövés szokását, így valószínű ez még nem létezett a XIX. században, Hétfaluban viszont részletesen ecsetelte a *kakasütést*, és a barcasági szászoknál is igen elterjedt volt ez a szertartás. Az 1970-es évek elején Zsizsik Jenő iskolaigazgató kezdte feleleveníteni a szokást, így Seres András már élő hagyományként írta le²². Az iskola előtti főhajtás Zsizsik Jenőnek is szól.

---

²² Seres András: *Barcasági magyar népköltészet és népszokások*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.

Érdekes Apáca nyelvjárása is. A kutatók egyértelműen nyelvjárasi szigetről beszélnek, sőt komoly eltérés figyelhető meg az Alszeg és Felszeg tájszavaiban, kiejtésében. Az egyik falurész „ë”-zű, a másik „ö”-zű kiejtéssel beszél.

Élő kopjafás evangélikus temetője egyedülálló Erdélyben – mind a mai napig a sírokra kopjafákat állítanak, emiatt nevezik élőnek.

Érdemes felkeresni Apácát a farsangtemetéskor vagy húsvétvasárnap, és megtekinteni a kakaslövés szokását, a ma már komoly szerepkörrel rendelkező falusi ünnepet vagy aki kirándulni vágyik, felkeresheti a mintegy 400 m járathosszúságú, labirintusszerű Tolvajos cseppkőbarlangot²³ (45,9900° É; 25,4706° K; 726 m), ha már a Nagykőpatak völgyében található, korábban Hiúzliknak nevezett, 1974-ben feltárt Apáczai Csere János barlang feltelt törmelékkal. Aki pedig még távolabbra is elmerészkedik, az Ürmösi Tepén²⁴, a Mihálykőn, valamint a Rákosi Tepén²⁵ őskori és középkori várakat, áldozóhelyeket találhat vagy meglátogathatja az alsórákosi²⁶ híres kialudt vulkánt, a bazaltorgonát és a Smaragd-tavat²⁷. Apácáról, az Olt hídján átmenve, pedig már Székelyföld váltja fel a Barcaságot. ■

---

²³ Peștera Bârlogul Ursului, Peștera Tolvajos, Peștera din fața Scocinei vagy Peștera Hoțului de la Apața.

²⁴ Tepő, Töpe, Tepej, Tipia Ormenișului. Neve valószínűleg besenyő eredetű, *tepe* ugyanis török nyelveken *hegyet* jelent.

²⁵ Tipia Racoșului.

²⁶ Racoș, Ratsch, Ruekesch.

²⁷ Lacul de Smarald, Lacul Brazi.

TERMÉSZETFOTÓK

Bemutatkozik:

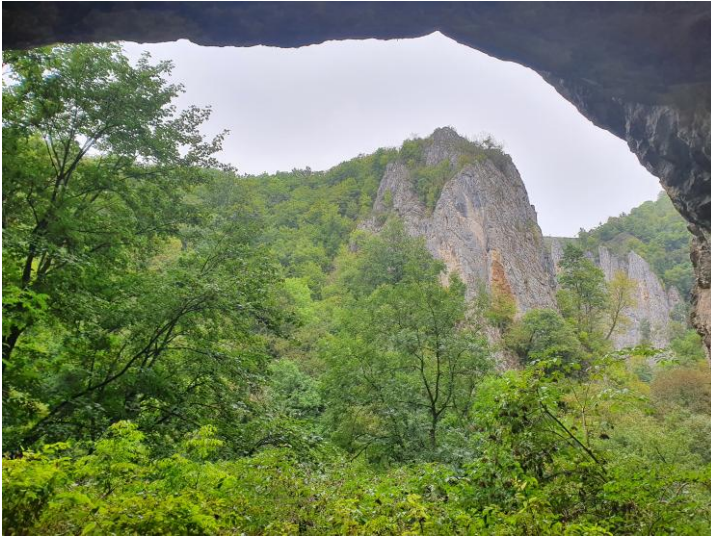
A Persányi-hegység

Benedek Elek
Az Én Újságom, 1895. szeptember 15.,
6. évfolyam, 38. szám

Tatár hidja

— Monda. —

Híres, nevezetes erdő volt réges-régen: a Bika erdeje. Szeretett itt lakni Atilla is, volt is neki vára a Hegyestetőn. Amint tudjátok, ebben az erdőben temették el Atilla feleségét, Rókát, egy nagy kő alá. Hanem később megváltozott a világ, a hun vitézek helyett: tatárok tanyáztak Rika erdejében. Abban az időben, mikor a tatárok pusztítottak Magyarországon sűrű rengeteg erdő volt a Rika erdeje, bátran meghúzódhattak ott a tatárok. Kikicsaptak onnét a vidékre, raboltak, gyilkoltak. Mikor aztán jól felrakodtak mindenféle zsákmánnyal, visszahúzódtak ismét a rengeteg erdőbe, oda senki se ment utánuk. Legtöbbet szenvedett a Rikában tanyázó tatároktól ebben az időben. Vargyas, mert ezt a falut találták legközelebb. A szegény vargyasiaknak mindegyre futni kellett a faluból, s rendszeren a Csudáskő nevű barlangban húzódtak meg (almási barlang). Volt Vargyason egy Márczel Gergely nevű vitézember. Ez megsokallotta az örök tatárjárást, az örökös barlangban való tanyázást, összegyűjtötte a vargyasiakat, mondotta nekik: — Halljátok-e, atyafiak! Én többet ki nem mozdulok a faluból, egy életem, egy halálom — szembe szállok a tatárokkal, ha száz ördög lakozik is bennük. Felbáto-

rodtak ezen a beszéden a vargyasi székelyek, s mondták egyszível-
lélekkel: — Szembe állunk mi is! Épen híre jött, hogy közelednek ismét
a tatárok. Nosza: férfiak, asszonyok összegyűltek a falu közepén. Föl-
fegyverkeztek: kaszával, vasvillával, kinek mije volt, azzal. Hát csak-
ugyan jönnek a tatárok rettentő ordítózással. Elől jött a vezérük: Rab-
sán, fekete paripán. De a székelyek nem szaladtak meg. Elől volt min-
denütt Márczel Gergely, mellette a felesége. Ketten bátorították a népe-
ket. S ahogy összemertek épen a falu hídján, hullott a tatár le a vízbe,
hogy egy szembe megakadt a víznek a folyása. Csak eggyel nem bírtak,
a tatárok vezérével, Rabsánnal. Két kezében két kard volt, úgy vágott
jobbra-balra, nem is tudtak hozzá közeledni. Kard volt Márczel Gergely
kezében is, de nem ült lóháton, mint Rabsán s mégis neki vágott. De
abban a pillanatban egy tatár keresztül döfte a lándzsájával. Márczel
Gergely hátra esett, de a felesége felfogta s a nagy, erős asszony felkap-
ta az urát, s úgy vitte a házába. Még volt egy szikra élet benne, de nem
tudott már szólni, csak a szemével nézett a feleségére s az asszony eb-
ből a nézésből megértette, hogy mit szeretne mondani az ura, ha tudna
beszélni. Azt olvasta ki szeméből: — Hagyj itt engem, mert én úgy is
meghalok. Eredj vissza, bátorítsd a népeket. Az asszony sírva csókolta
meg az urát s szaladt a hídhöz. Messziről kiabált: — Ne féljetek! ne fél-
jetek! — s megvillantotta az ura kardját. Épen abban a pillanatban ért a
hídhöz, amikor Rabsán át akart ugratni a híd túlsó végére, de meghő-
költ a ló az asszony villogó kardjától, lebukott a hídról, bele a megár-
adott vízbe. Még ott is talpra ugrott Rabsán, de aztán ismét elbukott s
belefulladt a vízbe. Vargyason azt a hidat, amelyen ez a nagy csata folyt,
ma is Tatárhídjának nevezik, s az utcát, melyen a tatárok bejöttek a fa-
luba, Rabsán utcájának. ■

Benedek Elek

Csala tornya

Átallellenben a híres homoródalmási barlanggal emelkedik egy sugár-magas szikla, olyan sugár, mint egy torony. Ennek a sziklának Csala tornya a neve.

Messze földön híres vitéz volt Csala. A tatárjárás idejében ő vezette a vargyasi népet a tatárok ellen. Egyszer azonban olyan nagy erővel támadtak a tatárok Vargyasra, hogy a népnek vissza kellett húzódnia az erdőbe, ottan is az almási barlangba. A tatárok nyomon követték a menekülő népet, megszállták a barlang vidékét, s úgy várták, hogy majd az éhség kikergeti a barlangból őket.

Telt-múlt az idő, bizony már fogyatékán volt az élelem, már-már azon gondolkoztak, hogy kimennek a barlangból, s kényre-kegyre megadják magukat. De a tatároknak sem volt ám valami sok ennivalójuk. Mindent elraboltak az egész környéken, s már messze földre kellett menniök élelemért. Észrevették ezt a vargyasiak, s egy vén leány, mit gondolt, mit nem, azt a kicsi lisztet, ami még megmaradt, hamuval összegyúrta, nagy kenyeret sütött ebből, akkorát, mint egy taligakerék, ezt a nagy kenyeret belesúrta egy hosszú rúdba, kinyújtotta a barlang száján, a tatárok szeme láttára jó sokáig forgatta-kerengette. Bezzeg, hogy a tatárok azonnal felszedelőzködtek s eltakarodtak a barlang tájáról. Hej, lett erre nagy öröm! Felkészülődtek a vargyasiak is: még aznap haza akartak menni. Ám Csala vitéz megállította népét a készülődésben.

– Várjatok, atyafiak – mondá Csala vitéz –, ravasz a tatár, ne higgyünk neki. Hadd látom, hogy csakugyan eltávolodtak-e?

Azzal kapta-fogta magát, kiment a barlangból, felmászott arra a magas sziklára, felállott a tetejére, úgy nézett végig az erdőn, még azon is túl. Láta az erdővidéki falvakat, és sehol híre-pora sem volt a tatároknak. Nagy örömeiben hirtelen megfordult a barlang felé, de csak annyit kiálthatott:

– Nincs már tatár, indulhatunk! – abban a pillanatban lefordult a szikla tetejéről, s szörnyű halálnak halálával halt meg.

Nagy jajszóval, keserves sírással temették el Csala vitézt a vargyasi-ak, s még ma is emlegetik a nevét, s nem is felejtik el soha, mert a sziklát, melynek tetejéről leesett, Csala tornyának hívják ma is. ■

A régi turistalapok válogatott írásai
Keleti Újság, 1931. június 20., 136. szám.

Orbán Balázs-ünnepély a homoródalmási cseppkőbarlangnál

Kétezer főnyi érdeklődő lelkes tömege nyújtott méltó keretet a székely vármegyék természetbarátainak a homoródalmási cseppkőbarlangnál rendezett szépen sikerült ünnepélyéhez. A barlangot a „legnagyobb székelyről” Orbán Balázs-barlangnak keresztelték el s ennek megörökítésére a Brassói Turista Egylet díszes emléktáblát helyezett el a szikla bejáratánál. A Vargyas-patak sziklaszorosának egy kies tisztán folyt le a felemelő ünnepély, melynek rendén Puskás Kálmán (Brassó) megnyitója után Bányai Lajos (Székelyudvarhely) tartott szép emlékbeszédet dr. Orbán Balászról, majd Szabó Béni képviselő nagy hatású ünnepi beszédet mondott. Horváth Lajos (Székelykeresztúr) eredeti székely dalokat énekelt, Farczádi Sándor (Brassó) és Albu Dezső (Zalán) verseket szavaltak, a székelyudvarhelyi Székely Dalegylet és a Vargyasi Dalárda énekszámokkal, a Vargyasi Zenekar zeneszámokkal szerepelt. Az üdvözlő beszédek során dr. gr. Logothetti Orest, az EKE elnöke, a kolozsvári turisták, dr. Elekes Domokos a székelykereszturiak üdvözlését tolmácsolta. Befejezésül lövétei székely lányok palotást, egy boldogfalvi s egy árvafalvi legény csürdögölőt táncoltak.

■

Bányai János
Pásztortűz, 1931. július 12.,
17. évfolyam, 14. szám

A homoródalmási Orbán Balázs-barlang

A székelységnek egy nemrég lefolyt kedves, meleg ünnepsége adja meg az alkalmat, hogy megemlékezzünk a keveset emlegetett, de annál értékesebb s régóta ismert természeti ritkaságunkról, mely 1931. jún. 14-ike óta a nagy székelynek, Orbán Balázsnak nevét viseli. A brassói Turista-Egyesület és a vargyasi Dávid Ferenc-Egylet rendezésében egy nemzeti ünneppé vált megemlékezés szellemi idézése volt Orbán Balázs feledhetetlen emlékének. Egyben azonban, mint az egyik beszédből kitűnt, tulajdonkép ő volt az idéző, midőn leírásában nem győzi dicsérni e hely szépségét s nagy szemrehányással említi meg, hogy míg az Alpokban levő hasonló, de kisebb méretű szorosokat még az Óceánon túlról is felkeresik, addig „ezt még e hon fiai közül is oly kevesen méltatják megnézésre”. A keserű hangú aposztrofálás használt s az ünnepet, a székelység s a messziről jött vendégek ezrei tanúságot tettek arról, hogy megértettük prófétánkat. Igen, mert az idő minket is megérett a gondolathoz! Hogy egy turista-egyesület vette kezébe Orbán Balázs emlékének ezt az eddigelé legstilszerűbb megörökítését s azt eddig a legmaradandóbb formában, márvány emléktáblával is megjelöli, azt szinte természetesnek is találjuk, hisz’ a turisták, az ő művének, a Székelyföld leírásának a legszorgalmasabb lapozói s így ők az Orbán Balázs elvégzett munkája nagyságának igazi méltánylói. A nagy leíró munka részletes és tartalmas voltát mi sem jellemzi jobban, mint ép a barlang és környékének pompás ismertetése, amely az elmúlt 70 év után is legkimerítőbb ismertetése irodalmunknak. Az ünnepségre felvonult hatalmas embertömeg igazán nem tudta, hogy a szokatlan mészkősziklás hegyszorost, vagy Erdély legnagyobb méretű barlangját csodálja-e jobban. Az idesereglők egy része Csík felől, Almásfalu felől

közelítette meg, átkapaszkodva az autóval is jól járható Kakodrésze (térképen hibásan Kakodreze van!) nevű vízvásztón s beereszkedve a Vargyas-patak völgyébe, ott a híd körül kötött ki. Az itt kipányvázott autó-tábor érdekes képet s egyben kontrasztot mutatott a régi idők török-tatár-német dúlások kikényszerített menekülő szekér-táborával szemben. Innen mintegy 2 km.-re, — tehát a gyengébb kirándulókkal is elérhető helyen — van a barlang. Egy kis séta a havasi virágokkal borított réten a Kápolna mezejére, ahol a mészkővilág kezdődik. Az egykori „Tatárkápolná”-nak ma már csak a romjai vannak, pedig jó ideig tartottak még itt isteni tiszteletet a tatároktól való szabadulás emlékére. A Kápolna mezejéről amolyan kecskejáró ösvényen kell leereszkedni a Vargyas-patakába. Ezen a tájon tűnik el az addig bővizű patak egy része a sziklák alatt („Viznyugat”), hogy hosszú földalatti bujkálás után az ú. n. „Vizkelet”-nél újra napszínre kerüljön. Mintegy száz lépésre e helytől a patakot egy égnek meredő magas sziklafal fordítja el s ebben mintegy 20 m. magasságban feketéllik a híres-neves Almási barlang, vagy amint a környékbeliek nevezik, a „Kőlik”, vagy amint a régi írások emlegetik, a „Csindálókel”. Létrán felkapaszkodva a nyílásig, még ott látjuk a védelem berendezkedését, az elzáró kőfal maradványait. Mert a barlang legrégibb látogatóit nem a turistakíváncsiság, hanem a kényszer hajtotta ide, mikor a Székelyföldet előzőnlő martalócok elől életet s értéket kellett menteni. Fontosságát különben igen mutatja az a hosszú per, amely Almás és Vargyas községek közt folyt hosszú ideig, míg végre 1637-ben az udvarhelyi derékszék ítélete Almásnak adja, de fenntartva a vargyasiaknak azt a jogát, hogy vész idején, mint menhelyet, szintén használhassák. A tatárok elleni védekezésnek egyik jelenetét örökíti meg az egykori almási iskolamester, Varga Ferenc uram hosszú költeményének egy részlete: „Azt is beszélük, hogy végre egy vén leány maroknyi lisztjét is megsütötte s egy fán kidugta s hangosan e képen kiáltott: «Ott künn kit éheztek, itt mi eszünk pánkot.» Csala is felmászott egy magas sziklára a csorda tatárnép megvizsgálására, hejde alá bukott ép a tetejéről — Ma is Csala-tornya, hívják ő nevérol.”

A természettől oly szépen kipreparált cukorsüveg alakú szikla a barlang számával szemben ma is egyik szépsége a szorosnak. Ezelőtt 100 évvel még külföldön is alig volt szó a barlangok közelebbi ismeretéről és érdekes, hogy talán az almási volt a legelső, amelyet pontosan felmértek. Fekete Istvánnak 1835-ben megjelent térképe még a mai

mérnöki munkának is díszére válnék. A térkép még ma is a legjobb, mert azóta sem tudtunk jobbat a helyébe állítani. A térképen feltűntetett részeken kívül azonban olyan be nem járt odúi, kürtői is vannak, melyek csodás-szép cseppkő-képződményeikkel sok meglepetést tarthatnak számunkra. ■

A Kőcsűr

***

Encian, 1935. június 1., 1. évfolyam, 3. szám

A barlangok keletkezéséről

(2-ik közlemény) Braşov környékének barlangjai

A Mireşti-i (Homoród-Almás) Orbán Balázs cseppkőbarlang.

Az Odorhei megyei Mireşti község határában, a Vargyas-patak vájta sziklaszorosban fekszik az Orbán Balázs cseppkőbarlang. Turisták százezer keresik fel évente ezt a helyet, amelyet nemcsak a hatalmas vízvájta üregek, hanem maga a sziklaszoros vadregényessége is országos hírű természeti nevezetességgé tesz. Braşov turistái leginkább Varghis (Vargyas) felől szokták a barlangot megközelíteni, mi azonban a sziklaszorost teljes egészében akarjuk látni és ezért Homoród-Almást veszünk kiindulási pontul. A községből elindulva, déli irányban haladva a Kis-Homorod völgyét a Vargyas völgyétől elválasztó emelkedésen át a Vargyas-patak regényes völgyébe jutunk. A patak sziklák között, kanyargós utakon rohan tova, sokszor eltűnik szemünk elől, csak zúgása árulja el, hogy közelünkben van. A völgy egy helyen annyira összehúzóul, hogy a patak alig tud utat törni magának a sziklák között. Nemsohára egy hatalmas sziklahegynek, a 925 méter magas Máltetőnek tövében találjuk magunkat. Vele szemben egy valamivel alacsonyabb, de ép oly meredek hegy emelkedik: az Erős. A Máltető alján terül el a Kőmező, amelyen dél felé haladva leereszkedünk a patak sziklás medrébe. A keskeny meder szárazon hagyott részén vezet utunk a barlang felé. Az út két oldalán hatalmas sziklacsoportokkal, helyenként fákkal, bokrokkal díszített falmeredek sziklák tornyosulnak. A meder túlsó oldalán emelkedő sziklaóriás az Erős, mely egy kopár sziklahegy, meredek csúcsokkal. A szirtfalán több barlang nyílása tátong felénk. A patak útját követve látjuk, hogy az egyet fordulva nekiront az Erősnek, majd hirtelen a Mál felé fordul. A Mál enged a támadásnak és a víz egy szűk nyitá-

son eltűnik alatta. A patak tajtékot hányva rohan be a sziklák alá, a Mál túlsó oldalán pedig újra előtör. Itt megbámulhatjuk a kettészelt, keresztültört, átfürt sziklákat, ami mind a víz évezredes munkájának az eredménye. Az Orbán Balázs barlang, az u. n. Kőlyuk, lejjebb, a Mál oldalában tátong felénk. Ez a barlang volt hajdan a környékbeli falvak székelyeinek mentsvára, messze terjedő csarnokai a tatárjárás idejében biztos hajlékot nyújtottak az ide menekülteknek. A barlang nyílása 20 méterrel a patak fölött van, melyhez erős falétra vezet fel. Bejáratánál lövőrésekkel ellátott közfal áll, mely a barlang védelméül szolgált. A fal szabadon hagyott részén belépünk az előcsarnokba, amely oly tágas, hogy 1000 embert is befogad. E csarnok jobb oldalán néhány évvel ezelőtt a Brassói Turista Egyesület Báró Orbán Balázs, a híres székelyföldi kutató emlékére márvány emléktáblát helyezett el, amelyet egy fél-évvél azután kegyeletsértő, durva kezek összetörték. Az előcsarnokból folyosók nyílnak, melyeken át kisebb-nagyobb boltozatos üregekbe jutunk. A baloldali, 18 üregből álló tárnaszakasz 758 méter hosszúságban vezet a hegy belsejébe. Ez az Erzsébet szakasz, amelynek bekezdésénél Erzsébet királyné emlékére egy márványtáblát állított fel a Székelyföldi Tanítótestület. A barlang szép, cseppkövekben gazdag termében sok denevér él, melyeknek guanója vastag réteggel borítja a földet. Az utolsó tárnában egy salétrom-tartalmú forrás vize bugyog fel. Visszatérve a barlang előcsarnokába, a bejáratnál szembeni Erős hegy szakadékos oldalából kiemelkedő hatalmas sziklaszálat pillantunk meg. Ez a Csala tornya. A monda szerint a tatárjáráskor egy Csala nevű bátor székely felmászott ezen sziklára s annak csúcsáról kémlelte a barlangot ostromló tatárok mozdulatait. Jelekkel értesítette a barlangban levőket e kívül történekről. Mikor pedig a tatárok végkép elvonultak, a barlang ostromát feladták, örömeiben hevesen integetve elvesztette egyensúlyát és halálra zúzta magát. A Csala-tornyan felül a patak medrénél nem sokkal magasabban egy újabb nyílás tátong felénk: a „Kis-Lócsúr”. Itt tartották lovaikat, marháikat a tatárjárás idején a barlangba menekült székelyek. A Kis-Lócsúr jóval kisebb a nagy barlangnál, de cseppkódí-szítései érdekesebbé teszik.

A barlang előtti Széchenyi szírt alatt a völgy gyepes térséggé tágul, melyet egy magas sziklafal, a „Kőcsúr” zár el. Ez valószínűleg a barlang környékének külső erődítését képezte. A Kőcsúron alul van az a hely, ahol a Vargyas pataka egy sziklarepedésen újra előtör. Ez a „Vízkelet”.

A Máltetőre a Farkasösvényen, vagy a keleti oldalon nyitó úton juthatunk fel, ahol fáradságunkat szép kilátás jutalmazza. A Máltetőről visszatérve, a Vargyas-patak folyását követjük, amely kaszálókon és virágos réteken át, 3 óra alatt visszavezet Vargyas községbe. ■

Az Almási barlang vagy „Csudálókó” bejáratának látképe.

Az ENCIÁN vicces oldala

Milyen emberek járnak túrázni a természetbe?

1. *A km-mániás*
  - „Ez csak 18 km.”
  - Már reggel 7-kor 12 km van a lábában
  - Nem néz körül, mert az nem visz előre
2. *A hisztis*
  - „Miért fúj a szél?”
  - „Miért van sár?”
  - „Miért nincs itt egy kávézó?”
  - De azért jön... mindig
3. *A természetgyilkos-instás*
  - Minden bokornál fotó
  - 3 km túra = 47 sztori
  - A hegy csak háttér, ő a főszereplő
4. *A túlélő*
  - „Ha bármi történik, én fel vagyok készülve”
  - Van nála kés, kötél, powerbank, szárított hús
  - Egy könnyű sétára is úgy készül, mintha Alaszkába menne

5. *A panaszkodó, aki titokban élvezi*
  - „Soha többé nem jövök”
  - „Ez borzalmas”
  - 10 perccel később: „Amúgy szép itt”
6. *A GPS-függő*
  - Letértünk az útról? PÁNIK
  - Térerő nélkül elveszett ember
  - A térképet jobban szereti, mint a társait
7. *A spirituális*
  - „Hallod? A természet beszél”
  - Mezítláb áll a patakban
  - Minden kőnek üzenete van
8. *A csendes gyilkos tempó*
  - Nem szól semmit
  - Egyenletesen halad
  - Mire észreveszed, eltűnt a horizonton
9. *A kajamágnes*
  - „Mikor eszünk?”
  - „Nálad is van még csoki?”
  - A túra csúcspontja: szendvics
10. *A „csak elkísértem”*
  - Nem akart jönni
  - Nem volt cipője
  - Most már minden túrán ott van

(Forrás: FB)

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Égigérő sziklák a Vargyas-szorosban

Felhők nehezdedtek a hegyekre. Sűrű, fekete fellegek. A pár napja zuhogó esőtől még a legkisebb domb teteje sem látszott, nemhogy az eget tartó sziklatömbök. Az alig derengő hajnalt füst fogadta. Szürkén gomolyogva, elfojtva égtek a falvak, a székelyek rég elmenekültek, s a tatárok, mivel sokat nem zsákmányolhattak, mert sem élő emberrel, sem állattal, de még kincsekkel sem találkoztak, felnyomultak a szorosba, s elállták a barlang bejáratát, hogy majd kiéheztetik a bujdosókat. Szegények voltak a székelyek, alig vittek magukkal valamit, s a végére már csak egy marék lisztjük maradt. Hanem a tatároknak sem volt már ennivalójuk odakint, s erőt tovább akartak már állni. Ezt megsejtette egy vénleány, s a marék lisztet hamuba keverve, akkora ropogós kenyeret sütött, mint egy taligakerék. Aztán beleszúrta egy hosszú rúdba, s kilógatta a barlang nyílásán. Látta a sok tatár a rengeteg nagy kenyeret, s elégedetlenkedve tovább álltak a szorosból. Megörültek a székelyek, végre hazamehetnek, s újra felépíthetik a házaikat, szánhatnak, vethetnek. Ám ekkor előállt Csala vezér, aki valamilyen csejtett az elvonulás mögött, s ajánlkozott, hogy felmászik a sziklára, s körülnéz, hogy tényleg elment-e a tatár. Kiment a barlangból, átkelt a patakon, s egy szempillantás alatt felmászott az esőtől csúszós eget tartó sziklatoronyra, amelynek teteje olyan keskeny volt, hogy alig lehe-

tett állni rajta, de belátta az egész Erdővidéket. Láta a felégetett falvakat, a nagy pusztítást, s igen, látta az elvonuló hatalmas tatár sereget!

Úgy megörült ennek, hogy felugorva fordult a barlang felé, s ordította, hogy „Gyertek, mert elmentek!” De abban a pillanatban el is tántorodott, s lezuhanva lelte szörnyű halálát.

Eltemették keserves sírással Csala vezért a szikla tövében, s a hatalmas követ emlékére ma is Csalatornyának nevezik.

Almási-barlang, Orbán Balázs-barlang, Nagy-barlang, Homoródalmási-barlang, Kőlik – számos névvel illeti a népszáj a Vargyas-szoros legnagyobb barlangját, ahova veszély esetén behúzódtak a falusiak, de a Hargita-hegységből alásiető Vargyas pataka, áttörve a mészkőtömbön, több mint száz barlangot alakított ki a 4 km hosszúságú szorosban.

1527 méteres hosszúságával az Orbán Balázs-barlang a völgy leg-hosszabb barlangja. Impozáns bejárata a Csudálókő oldalában nyílik, jó 20 méterre a patak szintje fölött, ahova vaslétrák segítik a feljutást. Az Előcsarnokból ágazik ki a Meleg-, és a Rejtett-terem, valamint az Erzsébet-terem, a Vetők terme, a Nagyterem, a Kápolna-, a Márvány-, továbbá a Fekete István-terem.

A barlangot 1931-ben tárta fel a Brassói Turista Egyesület, és díszes ünnepség keretei között nevezte el Orbán Balázs-barlangnak. A feltárások azt bizonyították, hogy a barlang már az őskortól fogva lakott volt, s első írásos említése egy perhez kapcsolható, amely során a homoródalmásiaknak ítélték oda. Erdély legelső feltérképezett és tudományosan kutatót barlangja lett. Ma is számos denevérfajnak biztosít lakóhelyet. A Vargyas-szoros barlangjaiban 19 fajta denevér él, az országos 32 fajból.

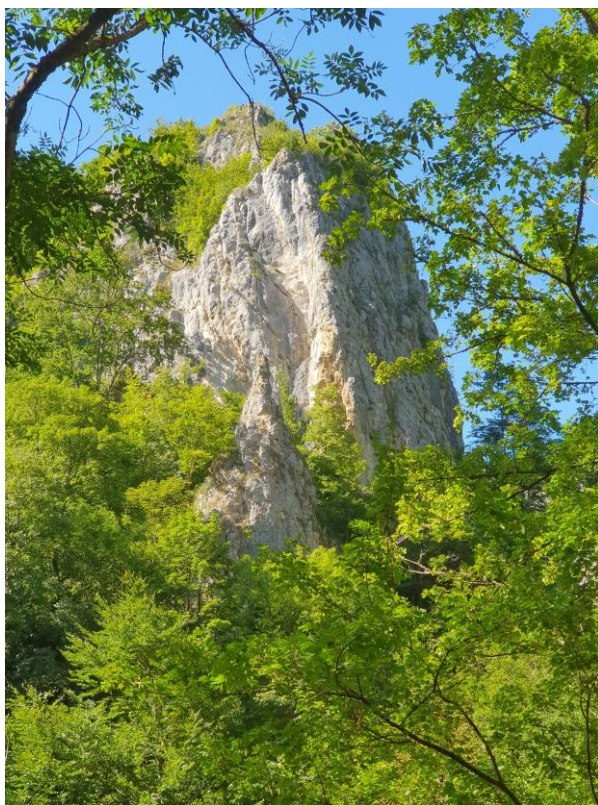
A patak túloldalán ott tátong tekintélyesen a Lócsúr-barlang (Lólik). A hagyomány szerint azért nevezik így, mert a környék barlangjaiban rejtőzködők itt tartották lovaikat a tatárjárás és egyéb veszedelmek idején.

A Csalatornya mellett, 35 méterre a patak szintje fölött fekszik a két oldalról a szabadba nyíló kijáratokkal a Tatárlik vagy Ugron-lik, amely a tatárjárás idején az Ugron családnak volt védbarlangja.

A nagyobb barlangok mellett rengeteg kis barlang is kialakult a sziklákban, ilyen a Kőcsúr, az Albert-barlang, Lapos-barlang, Kápolna-barlang, Lublinit-, Brony-, Gábor-, Cseppköves-, Átjáró-, Ablakos-, Cson-

tos, Csarnok-, Hideg-, Antiklinális-, Odontolit-, Alagút-, Késes-, Csudálókői-, Csigás-, Repedés-, Tölcsér- stb. barlangok, valamint a Medvék, Emők, Vízkelet, Nagydolina barlangjai. A Kállai-, valamint a Kerekhegyi-zsombolyok függőlegesen lefele menő aknabarlangok.

A varázslatos sziklaszoros, a Vargyas-patak csörgedezése nemcsak Orbán Balázst vagy Apáczai Csere Jánost, hanem Jókai Mórt is megihlette, aki így írt a csodáról: *„Délután átrándulánk a nem messze levő Homoród-Almás bércei közé, hogy másnap korán megkezdhessük utunkat a híres barlangba, melyben egykor az egész csiki székelység el bírt rejtőzni, s ott védte magát hetekig a körülszáguldó tatárok csordája ellen.”*

Csala tornya

Na, de honnan tudjuk megközelíteni ezt a csodálatos sziklaszorost és a varázslatos barlangokat?

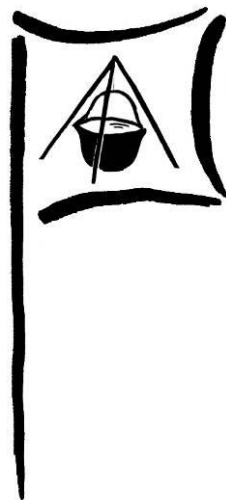
A sziklaszorost két irányból közelíthetjük meg: délről, Kovászna megyéből, Vargyasról aszfaltozott erdőkitermelő úton (11 km) juthatunk fel a látogatóközpontig akár autóval is, ott parkoló áll rendelkezésünkre. Onnan a kék kereszt jelzés vezet fel az Orbán Balázs-barlangig, számos függőhídon kelhetünk át ide-oda a patakon, sőt, még sziklafalhoz rögzített „hídon” is, néhol acélsodronyok, láncok segítenek a kapaszkodásban, alattunk hömpölyög a zöld színű, fehér habos patak, köröskörül eget tartó sziklaormok magasodnak.

Északról, Hargita megyéből, Homoródalmásról lehet bejutni a szorosba egy 7 km-es úton úgy, hogy érintjük a Karácsony-gátja Lovas-tanyát is. Azután szintén függőhidak következnek.

A bátrabbak a sziklákra is felkapaszkozhatnak, számos jelzett turistaút vonul végig a szoros fölött is, sőt via ferrata és más sziklamászó utak is találhatóak itt. A Csudálókő tetején levő Széchenyi-szirt kilátópontról vagy a Mál-tetőről páratlanul szép kilátás nyílik az egész Vargyas völgyére, de a távolabbi vidékekre is.

Káprázatos vidék, megéri bárhonnan kiruccanni oda, sőt, ha több időnk van, akkor a szoros északi részét is végig járhatjuk a Hargitáig, ahol borvízforrások, sóskutak, második világháborús bunkerek, termálvizes medencék kecsegtetnek Homoródalmás, Lövete, Kirulyfürdő, Szeltersz és Szentegyháza környékén. ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Apácai receptek

Az apácai tokánylé vagy torlé

Hozzávalók: egy 50 literes fazékhoz 2–3 kg fehér hagyma, 3–4 kg disznóhús, 1 veder kockára vágott ptyóka.

Elkészítés: A ledarált hagymát zsiradékon (olaj vagy zsír) megdinszteljük, rászórjuk a pirospaprikát, hozzátesszük a kockára vágott húst, ízesítjük babérlevéllel, borssal, paradicsompasztával és ételízesítővel. Mikor majdnem megfőtt a tokány, hozzáadjuk a ptyókát és készre főzzük.

Ereszték: 10 tojást elhabarunk 8–10 kanál liszttel és feleresszük a levest. A végén ecettel ízesítjük. ■

Az apácai hájhurka²⁸

Szalámi méretű vastag kolbász, neve onnan ered, hogy a „háj mögötti hurkába”, vagyis a vastagbélbe töltik.

Disznóvágáskor a disznó vastag belét 40–50 cm-es darabokra vágjuk és megtisztítjuk. Sóval, ecettel és szóda-bikarbonával, valamint vágott hagymával többször megsúroljuk, hogy elmenjen a jellegzetes sza-

---

²⁸ Az apácaiakat sokat szolgálták a szászoknál, több étel elkészítését átvették tőlük. Valószínű, hogy a hájhurka is egy ilyen szász ételkülönlegesség.

ga. A mosás után kifordítjuk, és hideg vízben áztatjuk. Kolbászhoz való, válogatott húst őrölünk meg, odafigyelve arra, hogy ne legyen túl zsíros a hús, és a hájszéle is benne legyen. Ehhez a masszához több só kell tenni, kevesebb paprikát és fokhagymát, mint a megszokott kolbász masszához. Miután kész a massa megtöltjük a vastagbelet. A töltött hájgurkát fateknőbe tesszük, és jól megszórjuk darabos sóval. Állni hagyjuk 1–2 napig, utána rúdra akasszuk, hogy a leve lecsöpögjön. Itt szárítjuk 2–3 napig, utána pedig megfüstöljük. Száraz, szellős és fagyott helyen tárolandó. Fogyasztás 3–4 hét elteltével. ■

Az apácai lepény²⁹

Hozzávalók: 1 kg liszt, 2 tojás, ½ l tej, 3 dkg élesztő, 20 dkg cukor, 1 citrom reszelve és a kifacsart leve, 2 vanília por.

Elkészítés: A fenti alapanyagokat összedagasztjuk. Kelni hagyjuk nagyjából 1 órát, miután megkelt kizsírozott tepsibe szaggatjuk a tésztát, lisztes kézzel ellapogatjuk egyenletesre. Egy ilyen adag tésztából 3 lepény lesz. Még egy keveset kelesztjük, majd rákenjük a masszát a tetejére. Szép pirosra sütjük. Megfelelően kimelegített kemencében 10–20 perc a sütés ideje. Miután megsült a lepény ki kell hűteni és porccal megszórni.

A tetejére járó massa: ½ liter tejben nagyjából 10 dkg grízt megfőzünk és kihűtjük. Utána hozzákavarunk 1 kg házi tejfölt, 2–3 csomag vaníliás cukrot és 2–3 tojás sárgáját. ■

---

²⁹ Ezt a fajta lepényt magáénak vallja Barcaújfalu és Krizba is, de Alsórákoson is megtalálhatjuk. Hochbauer Gyula elmondása alapján az 1950-es, 1960-as években Négyfaluban is sütötték.

BESZÁMOLÓ

Nádudvary György
nadudvarymar@yahoo.com

Csütörtöki séta

Szemelvények a Csütörtöki séta mozgalom életéből. Megjegyzés: a Brassói Lapokba minden beszámoló egy héttel később került be, ezért van a szövegekben a „múlt héten” utalás. A dátumok az aznapi dátumok a naplóból, de egy héttel később jelent meg a naplóbejegyzés.

2023. december 28.

Az elmúlt évet piknikkel zártuk, december 28-án, szombaton, a Noa-tó partján. Mindenféle finomságot süttünk, jól éreztük magunkat a nedves, hideg idő ellenére. Tizenötünket felmelegített Kósa Gyula finom forralt bora. Népes csapatunk az új évet az unitárius közösség kitűnően rendezett szilveszteri mulatságán köszöntötte. Az új év első csütörtöki sétáján, január másodikán, huszonötön gyűltünk össze a Cenk alsó sétányán, napos, zúzmarás időben. Örömmel és énekszóval kívántunk boldog új esztendőt a közénk látogató Kassay lelkész házaspárnak. Ezután újabb kellemes meglepetésben volt részünk. Csíkszere-dából dr. Hanke Jutka érkezett, édesanyjával. Mint régebben, most is, sok Nők Lapja folyóirattal ajándékozott meg és Kányádi Sándor: *Csendes pohárköszöntő* című versével kívánta: „*Mindenki, amennyire tud, legyen boldog.*” Barbu Gyöngyi ismertette a Székely köszöntőt, majd Nádudvary Gyuri Wass Albert *Újévi köszöntőjéből* olvasott fel. Navratil

Joli és Kinda Ildikó csokival, Nádudvary Marika pedig diós kaláccsal kedveskedett. Ismét megköstolhattuk Kósa Gyula finom forralt borát. Minden csütörtök délután találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a posztósok bátyája közelében. Az új esztendőben barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. január 4.

Tavaszi, napsütéses januárban: huszonketten találkoztunk a múlt csütörtök délutánján a Cenk alsó sétányán. Énekszóval köszöntöttük Bíbo Margitot, aki először jött közénk. Névnapi alkalmából szintén énekszóval köszöntöttük Szotyori Attilát, kedvenc nótáját is elénekeltek. Nem maradt adósunk, ízletes süteményekkel, italokkal kínált. Kolléganőinket kedvenc énekszámukkal szórakoztattuk. Új dalt is tanulunk, a „*Szeretem a magyar nótát, tudja meg mindenki*” kezdetű. Hagyományos havi piknikünket január 20-án, hétfőn tartjuk a Noa-tó partján, délelőtt tíz órai kezdettel. Tűzifát biztosítunk, sütnivalót és jókedvet kell hozni. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor a Cenk alsó sétányán, a posztósok bátyája közelében. Érdeemes kimozdulni otthonról.

2024. január 11.

Tizennyolcunkra szikrázóan süttött a Nap a Cenk alatt, délután, a múlt csütörtökön, de „foga” volt. Körünkben két új sétálót is üdvözölhettünk, László Izabella Tündét, aki Segesvárról érkezett és a helybeli Patakfalvi Izabellát. Mindkettőnek kedvenc nótájával kedveskedtünk. A 93 éves Szakács Tibor korelnökünk szépen szavalt a Paksi Endre: *Hiszek abban című reménykeltő versét: „Hiszek abban, hogy nekünk itt helyünk van, nem csak vagyunk a Világban ...”* Tibor barátunk elárulta a hosszú élet titkát is: kevés ételt fogyaszt, este tízkor mindig ágyban van, évente kétszer fürdőre megy, nyáron Hajdúszoboszlóra, ősszel Gyulára. Csíkszeredai támogatóknak, Veres Dávidnak hálásan köszönjük ajándékait: a rovás betűs zsebnaptárakat, a képes falinaptárakat, a mezőgazdasági asztali naptárakat a székely konyha receptjeivel. Kilenvenegy éves barátunkat, Ferencz Ernőt énekszóval köszöntöttük nevenapján. Nem maradt adósunk, édességekkel, borral kínált. Az elmúlt pénteken eleget tettünk a Transilvania Egyetem Zenetagozata részéről érkezett meghívásnak. Kellemes délutánt szereztek nekünk is dr.

Hanke Mária-Katalin, dr. Leona Varvarichi és dr. Mihaela Itigan tanárnők osztályai diákjainak kamarazene előadása. Chopin, Mahler, Charles-Marie Widor és Moritz Moszkowski zeneművek szerepeltek a műsoron. Mi is élénk tapssal jutalmaztuk a jövő művészei előadását. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor, a Cenk alsó sétányán, a posztósok bástyája közelében. Barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. január 20.

Gyönyörű, havas, fagyos, napsütéses idő fogadott a Noa-tó partján, az év első piknikjén, a múlt héten, január huszadika délelőttjén. A befagyott tavon korcsolyáztak, kellemes látványt nyújtottak a szelíd, színes tollú vadlibák is. Így aztán remek hangulatban sütöttük huszonnyolcan a finom falatokat Vajda Sanyi és Szotyori Attila tűzfelelősök jóvoltából. Longauer Joli ízletes sültgombával kínálta a társaságot, Tifán Jóska pedig a halsütés titkaiba avatott be. Énekszóval köszöntöttük születésnapjukon Albert Tamást és Vajda Sanyit. A Sepsiszentgyörgyről érkezett Sipos Jenő barátunk hathatós közreműködésével vidáman nótáztunk. A múlt csütörtökön, délután, huszonhárman találkoztunk a Cenk alatt. A magyar kultúra napja alkalmából Márkos Marika ismertette Lackfi János költő sorait a gazdagságról és a bátorságról, Nádudvary Gyuri pedig felolvasta Wass Albert *Magyar Miatyánkját*: „*Igaz magyar hitben megmaradjunk, magyar voltunk mellett hitet valljunk.*” Nótaszóval kívántunk sok boldog születésnapot Vajda Sanyinak. Finom házi süteményekkel, italokkal szolgált. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor a Cenk alsó sétányán, a posztósok bástyája közelében. Érdeemes eljönni a brassói szabadtéri nyugdíjas klubba.

2024. január 25.

Napos, tavaszias januárban huszonnégyünknek nyújtott kellemes délutáni kikapcsolódást a Cenk alja a múlt csütörtökön. Márkos Marika ismertette Köpe Tiszó Yvette: *Miért?* című versét. Kovács Marika finom süteménnyel kínált. Elhatároztuk, rövidesen megtartjuk hagyományos farsangi multságunkat. Kolléganőinknek kedvenc nótájjukkal kedveskedtünk. Baráti kapcsolatot létesítettünk a szegedi Dankó Pista Nótakórus Nyugdíjas Egyesülettel. A szegedi dalosok május elején Brassóba is ellátogatnak, amiről a kórus adminisztrátora, a Brassóból elszármazott

Szabó István tájékoztatót. Telefonon énekszóval köszöntöttük: A brasói Cenk oldalán kinyílt a piros rózsza kezdetű nótával. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor, a Cenk alsó sétányán, a posztósok bátyja közelében. Barátsággal várunk mindenkit.

2024. február 8.

A télies, fagypont alatti idő sem jelentett akadályt. Farsangi hangulatban, huszonhárman vidáman töltöttük a délutánt az elmúlt csütörtökön, a Cenk alatt. Szász Lacinak énekszóval kívántunk minden szépet és jót születésnapján, elénekeltük kedvenc nótáját is. Ízletes tésztákkal, italokkal kínált. Mindenkinek nagyon ízlett Márkos Marika és Fülöp Gitta hagyományos farsangi fánkja. Kinda Ildikó a veje születésnapjára süttöt süteményekből nekünk is hozott, így aztán valósággal dúskáltunk a finom édességekben. A jókedvű nótázás most sem maradt el. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor, a Cenk alsó sétányán, a posztósok bátyja közelében. Barátsággal várunk mindenkit közénk egy kis kikapcsolódásra.

2024. február 22.

Az elmúlt hét mozgalmas volt számunkra. Turista egyesületünk sikeres háromnapos farsangi mulatságot rendezett Bálványoson, így csütörtök délután csupán tizenkettő volt a résztvevők száma a Cenk alatt, nap-sugaras, havas, fagypont alatti időben. Vajda Ilonka ismertette Kun Magdolna: Veled megöregedni című versét: "Szeretném kezed fogni, vénen, remegőn is, így sétálva körbe-körbe az ódon helyeket, ..." Benedek Laci viccekkel szórakoztatta a társaságot. Pénteken tartottuk havi hagyományos piknikünket a Noa-tó partján. A befagyott tavon gyerekek korcsolyáztak. Harmincketten örvendtünk a mesés, havas, szikrázó napsütéses időnek. Hálásan köszöntük Vajda Sanyinak és Szotyori Attilának a tűzifát, jóvoltukból süthettük a szalonnát, flekkent, mititéjt, gombát. Sokáig nótáztunk, sőt többen táncrea is perdültek. Minden csütörtök délután találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a posztósok bátyja közelében. Barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. február 29.

A múlt csütörtökön, délután, a Cenk alsó sétányán mutatóban még maradt a hóból, huszonötünket töltöttek el megújuló reménnyel a kö-

zeledő tavasz zajai. A sorainkba először érkező Makk Barbarának énekszóval kedveskedtünk. Nádudvary Gyurit kedvenc nótájával köszöntöttük születésnapján. Bakcsi Barabás finom süteményekkel, italokkal kínálta a társaságot abból az alkalomból, hogy jelentős kárpótlásban részesült szovjet fogságban levő édesapja után, az RMDSZ segítségével. A járókelők mosolyogva hallgatták vidám nótázásunkat. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a posztósok bátyájának közelében. Szabadtéri magyar nyugdíjas klubunkba barátsággal várjuk az újabb sétálókat is, a Cenk kedvesen visszhangozza nótáinkat.

2024. március 7.

A vidám madárccicsergést huszonnyolcan hallgattuk a Cenk alatt, az elmúlt csütörtökön, kellemes, napos időben. Énekszóval köszöntöttük a sorunkba először érkező Deák Magdolnát. Nádudvary Gyuri ismertette Móra Ferenc: *Fecskehívogató* című versét: „*Villásfarkú fecskemadár jaj de régen várunk!*” A Szent Imre Közösségi Házban tartottuk nőnap mulatságunkat, szombat este. Kovács Marika főrendezőnek és két segítőjének: Nádudvary Marikának és Ambrus Lujzának köszöntük, hogy kilencvenötön érezhettük jól magunkat. Házigazdánkat is tapssal jutalmaztuk, Pál-Jakab Istvánt és csapatát, a finom menüért. Kedves kolléganőinknek egy szál vörös róza kíséretében kívántunk hosszú, boldog életet. Tizennyolc EKE-naptárt sorsoltunk ki, minden asztalnál kettőt. Ezúttal is a kéttagú zenekar biztosította a talpalávalót, Bartos Nándor és Fülöp Szilárd. Szintetizátorral, szaxofonnal, énekszóval remek hangulatot teremtettek. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a posztósok bátyája közelében. Szabadtéri magyar nyugdíjas klubunkba barátsággal várunk mindenkit.

2024. március 14.

Szeszélyes volt a múlt csütörtökön az időjárás. Délben záporozott az eső, ami roppant szükséges, a nagy szárazság miatt, így nem bosszankodtunk. Délutánra viszont váratlanul kisütött a Nap, valószínű kíváncsi volt, hányan merészkedünk sétára a Cenk alá. Egytucatnyian gyűltünk össze, hallgattuk a madarak reménykeltő tavaszias csicsergését. Március 15-re készülve Szakács Tibi Arany János verseket szavalt, Márkos Marika pedig ismertette Buda Ferenc *Március* című versét: „*Március tizenöt van,*

reménye tündököl szóban, ütemben, rímben, dalra gyújt minden szívben.” Vidám nótázásunkat szájharmonikán Benedek Laci kísérte, nem maradhatott el a Tavaszi szél vizet áraszt kezdetű dal sem. Hagyományos havi piknikünket március 25-én, kedden tartjuk a Noa-tó partján, tíz órai kezdettel. Tűzifát biztosítunk, sütnivalót és jókedvet kell hozni csupán. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a Posztósok bástyája közelében. Szabadtéri magyar nyugdíjas klubunkba barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. március 21.

A múlt csütörtök délutánján még hófoslányok voltak a Cenk alsó sétányán, de a tavaszi napsütésnek köszönhetően harmincnégyen gyűltünk össze, ami ideai rekordnak számít. Kossuth-nótákkal emlékeztünk nagy államférfinkra, Kossuth apánkra, akit 131 évvel ezelőtt, ezen a napon, március 20-án, 91 éves korában szólított magához az Úr. Márkos Marika ismertette Radnóti Miklós vértanú költőnk *Éjszaka* című versét: „*Alszik a szív és alszik a szívben az aggodalom ...*” Énekszóval köszöntöttük négy ünnepeltünket: Zsigmond Jutkát születésnapján, valamint Kinda Ildikót, Vajda Sanyit és Tifán Jóskát, névnapjuk alkalmából. Kedvenc énekszámuk sem maradhatott el. Jóvoltukból dúskáltunk a finom süteményekben, italokban. Vidám, hosszas nótázásunkat Kósa Gyula kísérte szájharmonikán. Minden csütörtökön találkozunk, délután három órakor, a Cenk alsó sétányán, a Posztósok bástyája közelében. Szabadtéri nyugdíjas magyar klubunkat érdemes meglátogatni.

2024. március 28.

Az elmúlt héten kedden, március 25-én, tartottuk hagyományos havi piknikünket a Noa-tó partján. Idei rekordot döntött a jelenlét, negyvenhatan süttöttük három tűzhelyen a flekkent, kolbászt, szalonnát, mititéjt, gombát, almát. Örvendtünk, hogy Négyfaluból is többen érkeztek. Hálásan köszöntük Vajda Sanyi, Bakcsi Barabás és Papp János tűzfelelősök munkáját. Kitűnő hangulatban sokáig nótáztunk, együttlétünket csoportképen is megörökítettük. Csütörtöki sétánkat az időjárás nem fogadta kegyeibe az elmúlt héten, így csupán tizenheten találkoztunk a Cenk alatt. Hosszas távollét után örömmel üdvözlöttük közöttünk Sipos Lajos költő barátunkat. Mindannyiunknak tetszett Vidékek, emberek, mondatok című verse, melyben életének fontosabb eseményeit

foglalta rímbe. Márkos Marika ismertette Dinka Levente: *Értéked, szépséged...* című költeményét. Vidám nótázásunknak a csepergő eső vetett véget. Miután előre vittük az órát, ezután csütörtök délután négy órakor találkozunk a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Érdekes közénk jönni, testközelből örülni a természet újraéledésének.

2024. április 4.

Borús, hűvös idő volt a múlt csütörtök délutánján, mégis tizenhatan hallgattuk kedvtelve a madarak vidám, reménykeltő csicsergését a Cenk alatti felső sétányon. Először jött közénk Lazsádi Csaba. A *Szeres-sük egymást gyerekek* kezdetű dallal köszöntöttük. Márkos Marika ismertette Radnóti Miklós *Nem tudhatom* című versét: „*Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, ... Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom.*” Puskás Ferencre, Öcsi bácsira emlékeztünk, a legismertebb magyarra, aki 97 évvel ezelőtt, 1927. április 1-én született Budapesten. Énekszóval köszöntöttük Römer Misi barátunkat születésnapja alkalmából. Finom házi süteményekkel, italokkal viszonzta jókívánságainkat. A jelenlevő öt kedves kolléganőnknek kedvenc nótájukkal kedveskedtünk Kósa Gyula szájharmonika kíséretével. Április 11-én, pénteken, 17 órai kezdettel a Transilvania Egyetem Zene Fakultásán [Andrei Şaguna u. 2] dr. Hanke Mária Katalin tanárnő diákjai kamarazene előadására szívesen látnak mindenkit. Minden csütörtök délutánján találkozunk a Cenk alatti felső sétányon, a pavilonoknál, délután négy órakor. A kellemes, egészséges környezetbe barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. április 18.

A nyári napsugár huszonötünket csalt ki a Cenk alá az elmúlt nagycsütörtökön. A rigók is vidámabban fütyöltek. Énekszóval üdvözöltük kedves fiatal budapesti barátainkat, a Sipos család tagjait: Virágot, Leventét, aranyos leánykáikkal, Lucával és Lilivel. Márkos Marika felolvasta József Attila: *Szeretnének* című versét: „*... S ha én volnék az úr helyett, nagyon szeretnének az emberek.*” Nádudvary Gyuri ismertette Juhász Gyula: *Húsvétra* című költeményét: „*...Húsvét, örök legenda, drága zálog, hadd ringatózzam a tavasz-zenén.*” Minden szépet és jót kívántunk Andacs Gyulának és Kósa Gyulának névnapjuk alkalmából, hálaosan köszöntük a finom süteményeket, italokat. Húsvét közeledtére

való tekintettel Bakcsi Barabás és Lazsádi Csaba is ízletes tésztákkal kínált. Hagyományos havi piknikünket a Noa-tó partján április 29-én, kedden tartjuk, tíz órai kezdettel. Tüzelőt biztosítunk, vidámságot, sütnivalót kell hozni.

2024. május 2.

Az elmúlt héten, kedden, április 29-én tartottuk hagyományos havi piknikünket. Pazar napsütéses időben negyvenheten, rekordszámban, örvendtünk a Noa-tó partján, az újraéledő szépséges természeti környezetnek. Kedvtelve figyeltük a kis párnapos vadkacsákat amint elbűvölően szelték a vizet anyjuk után. Három tűzhelyen sülték a finomságok. Hálásan köszöntük a tűzifát és a tüzelést Vajda Sanyinak, Andacs Gyulának, Szotyori Attilának, Kósa Gyulának, Bakcsi Barabásnak és Adorjáni Andrásnak. Sokáig vidáman nótáztunk, voltak akik táncra perdültek. Május elsején, csütörtökön, változékonyra fordult az idő, sétánk előtt keveset esett is, így csupán tizenkilencen ültünk le a Cenk alatti pavilonban. Lendvay Évára emlékeztünk, kiváló brassói költőnkre, Szemlér Ferenc leányára, születésének kilencvenedik évfordulóján. Márkos Marika ismertette *Álombeli séta apámmal* című versét. Vajda Ilonka és Bakcsi Barabás ízletes süteményekkel kínált. Mivel többen fáztak, ezúttal hamarabb otthagytuk a vidám madárcsicsergést. Minden csütörtökön találkozunk délután négy órakor, a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Érdemes közénk jönni, velünk nótázni.

2024. május 16.

Kellemes tavaszias időben megtelt a Cenk alatti pavilon padsora, harmincan találkoztunk az elmúlt csütörtökön. Megbeszéltük a vasárnapi választást, elhatároztuk, mind elmegyünk szavazni, hogy ne a magyar gyűlölő legyen az ország elnöke. Márkos Marika ezúttal Szép Ernő: *Pitypang* című versét ismertette: „...*Hófehér lelkedet szétfűjtük a nyárba.*” Bakcsi Barabás süteményekkel, borral kínált. Vidám nótázásunkkal versenyre keltünk a füttyülő rigókkal. Hagyományos havi piknikünket május 27-én, kedden tartjuk a Noa-tó partján, tíz órától. Tűzifát biztosítunk. Kamarazene előadással folytatjuk tizenötödik születésnapunk megünneplését. A Transilvania Egyetem Zenetagozatán [Andrei Şaguna u.2] dr. Hanke Mária Katalin tanárnő diákjai előadására kerül sor május 30-án, pénteken, 17 órai kezdettel. Tizenkét éve látogatjuk nagy

örömmel ezeket a kellemes kamarazene előadásokat. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk alatti pavilonban, délután négy órakor. Érdeemes eljönni a pazar tavaszias környezetbe.

2024. május 23.

Esős napok után változékonyra fordult az idő a múlt csütörtökön, délutáni sétánkra a Nap is kisütött, huszonketten találkoztunk a Cenk alatt. A Brassói Lapokból megtudtuk, Nicușor Dan országos elnökünk megköszönte magyar közösségünk szavazatait. Márkos Marika ismertette Győre Imre: *Óregapám* és Hegedüs Géza: *Téged kereslek értelem* című versét. Énekszóval köszöntöttük Máthé Magdát névnapján, Orbán Zolit pedig születésnapja alkalmából. Finom süteményekkel, italokkal kínáltak. Péntek délután méltó módon folytattuk 15 éves születésnapunk megünneplését. A Transilvania Egyetem Zenetagozatán dr. Hanke Mária Katalin tanárnő diákjai előadására került sor. Tizenkét éve látogatjuk nagy örömmel ezeket a kellemes kamarazene előadásokat. Ezúttal Máthé Izabella és Nectaria Negoescu fuvolajátékát tapsoltuk. Megismertettek műsorukkal, melyet rövidesen Japánban fognak előadni. Bartók Béla, Michel Corette, Friedmann Wilhelm Bach, Carl Stamitz, Friedrich Kuhlau szerzeményeiből kaptunk izelítőt. Rövid pihenő után mindketten Beethoven szonátát fuvoláztak Sinka Noémi zongorakíséretével. Megköszöntük dr. Hanke Mária Katalin tanárnőnek érdekes, tanulságos ismertetését az előadott zeneművekről is. Következett Costin [Sinka] Melinda zongoraműsora. Haydn, Chopin és Turina szerzeményekkel örvendeztetett meg. Meglepetéssel szolgáltunk, kórusunk népdalokkal, nótákkal rukkolt elő. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk alatti felső sétányon, délután négy órakor, a pavilonoknál. Jöjjön közénk, aki jól akarja magát érezni.

2024. május 30.

Nyárias forráságban tizenhaton hallgattuk az énekesmadarak vidám koncertjét a Cenk felső sétányán, az elmúlt csütörtökön. Születésnapján énekszóval köszöntöttük Ferencz Ernőt, rangidős korelnökünket, kedvenc nótája sem maradhatott el. Ízletes süteményekkel, itallal kínált. Máthé Magda is finom tésztával kedveskedett. Számos nótával készültünk közelgő 15. születésnapunk megünneplésére. Az esős idő miatt elmaradt májusi piknikünket június 17-én, kedden pótoljuk a

Noa-tó partján, tíz órai kezdettel. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál, délután négy óraker. Kezdődik a vakáció, érdemes az unokákat is elhozni.

2024. június 6.

Kulturális eseményekben bővelkedtünk az elmúlt héten. Szerdán, a Pátria teremben, operaesten tapsoltunk a magyarországi művészeknek: Mahó Andreának, Bódi Barbarának, Csengeri Attilának és Kurkó Józsefnek. Csütörtök délután a Cenk felső sétányán Nádudvary Gyuri felolvasta a *Brassói Lapokból* Orbán Viktor magyar miniszterelnök Nagyszalontáról küldött üzenetét az erdélyi magyaroknak, amellyel összefogásra, a választásokon való részvételre biztatott. A Nemzeti Összetartozás Napjára emlékezve Márkos Marika elénekelte a magyar összetartozás himnuszát, a *Nélküled* című dalt. Orbán Ida finom süteménnyel kínálta a társaságot. Csütörtökön este népes csapatunk vett részt a Brassó II. Újvárosi Egyházközség gyülekezeti termében, a Gyergyómedencei Magyaróta Társulat előadásán. A gyergyói zenészek, dalosok remek hangulatot teremtettek, a hallgatóság is velük nótázott. Közelgő tizennegyedik születésnapunkra készülődve nótával kedveskedtünk gyergyói vendégeinknek: *A brassói Cenk oldalán kinyílt a piros rózsa* kezdetű dallal. Vasárnap, szavazás után, a Zenei Kavalkád zárásán, a Patria teremben tartott musicalesten szórakoztunk kitűnően, vastappsal jutalmazva a magyarországi énekművészeket: Mahó Andreát, Sasvári Sándort és Serbán Attilát. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk felső sétányán, délután négy óraker, a pavilonoknál. Barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. július 4.

Az elmúlt csütörtök délutánján megalakulásunk tizennegyedik évfordulójára emlékeztünk a Cenk felső sétányán a nagyváradi Partiumi Magyar Nyugdíjasok Egyesületének 42 tagjával, akik két napra városunkba látogattak. Többjüket már barátként üdvözöltük, köztük a kirándulás két vezetőjét, Székely Hajnalt, az RMDSZ által kezdeményezett országos magyar nyugdíjas mozgalom szervezőjét és Szilágyi Ibolyát, a vendég nyugdíjas egyesület elnökét. Együtt voltunk az RMDSZ Nőszervezete által rendezett nyugdíjas egyesületek országos találkozóin. Vendégeink részéről Szilágyi Ibolya számolt be a 2004-es megalaku-

lástól folytatott tevékenységükről. Egyesületünk részéről Nádudvary Gyuri említette a 14 év főbb eseményeit. Csütörtöki sétáló- és az EKE Brassó induló eléneklése után vidám nótázásunktól visszhangzott a Cenk. A közös fénykép sem maradhatott el. Még nyitva volt a Fekete templom, fejet lehetett hajtani a Hunyadi-család címere alatt. Másnap délelőtt vendégeink megkoszorúzták Bem Apó hatnyelvű emléktábláját és közösen elénekeltük nemzeti imánkat. A meleg, napos időben a cenk-i kilátón, a szép kilátás örömeire többen tánkra is perdültünk egy alkalmi zenész keringőjére. Délután Brassópojánán búcsúztunk kedves nagyváradi barátainktól, Fogaras felé igyekeztek, a református templom és a vár meglátogatására. Minden csütörtökön találkozunk, délután négy órakor, a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Érdemes hűsülni a kánikulában a Cenk nyújtotta gyönyörű környezetben.

2024. augusztus 8.

A Cenk felső sétányán levő pavilonban tizenheten hűsültünk az augusztusi kánikulában, a múlt csütörtökön. Népszerűsítettük az RMDSZ augusztus 20-i Szent István-napi ünnepségét. Megtárgyaltuk a párizsi olimpiai játékok magyar vonatkozású eseményeit. Nádudvary Gyuri ismertette *Egy dunántúli fiú Erdélyben* című életrajzi kötetét. Elmondta, nem irodalmi babérokra törekedett, könyvét kordokumentumnak szánta, visszatekintett a múltba, és leírta mindazt ami kalandos életében történt az elmúlt 85 évben. A könyv megvásárolható a Vitorlás könyvüzletben. Séta után még megpihentünk egy kávézóban. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk felső sétányán, délután négy órakor. Mindenkit barátsággal várunk, nótázzunk minél többen együtt.

2024. augusztus 15.

Nagyboldogasszony napján, a múlt csütörtökön, kánikulában, tizennégyen találkoztunk a Cenk felső sétányán. Nádudvary Gyuri elmondta, augusztus 15. Szűz Mária mennybevételének napja, a katolikus egyház legnagyobb Mária-ünnep, Magyarország védőszentjének napja. Énekszóval köszöntöttük Szotyori Attilát születésnapján, valamint Márkos Marikát és Vajda Ilonkát névnapjuk alkalmából. Elhalmoztak finom házi süteményekkel és italokkal. Zsigmond Jutka először repült közülünk Vidombákról Budapestre, beszámolt kellemes útjáról. Augusztus 23-án, pénteken 10 órától tartjuk hagyományos havi pikni-

künket a Salamonkőnél. A jókedv mellé sütnivalót is lehet hozni, tűzifát ezúttal is biztosítunk. Barátsággal várunk mindenkit, minden csütörtökön, délután négy órakor, a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál, ahol együtt nótázhatunk is.

2024. szeptember 5.

Kellemes időben tizennégyen gyűltünk össze a múlt csütörtökön, a Cenk alatt. Énekszóval köszöntöttük Nagy Attilát, aki először látogatott közénk. Nádudvary Gyuri közölte, 15 évvel ezelőtt ezen a napon, vagyis 2009. szeptember 5-én, a Székely himnuszt a Székelyudvarhelyen ülésező Székelyföldi Önkormányzati Nagygyűlés Székelyföld himnuszává nyilvánította. Ugyanakkor ismertette a székelyudvarhelyi Gábor Dénes: *Gondolatok a Székely Himnusról* című írását. Őrá emlékezve is elénekeltük a székely himnuszt. Hétfőn, szeptember 9-én, megtartottuk hagyományos havi piknikünket a Salamonkő szépséges völgyében. Szotyori Attila, Fákó Magda és Andacs Gyula kora reggel lefoglalták az asztalokat, így huszonhárman süthettük két tűzhelyen a finomságokat. A tűzifát ezúttal is Vajda Sanyi hozta. Az eszményi őszi időben vidám nótázásunktól sokáig visszhangzott a völgy. Minden csütörtök délután négy órakor találkozunk a Cenk felső sétányán a pavilonoknál. Biztatunk mindenkit a közös együttlétre, nótázásra.

2024. szeptember 12.

Az elmúlt csütörtökön délutáni sétánkra elállt az eső, így kellemes őszi időben huszonhaton gyűltünk össze a Cenk alatt. Az évszakhoz illő egyik legszebb verset, Petőfi Sándor: *Itt van az őszi, itt van újra* című költeményét mindannyian együtt szavaltuk. Mária nap lévén énekszóval köszöntöttük négy kedves kollégánónket: Egyed-, Kovács-, Márkos- és Nádudvary Marikát. Eldaloltuk kedvenc nótájukat. Jóvultukból dúskáltunk a finom házi süteményekben, italokban. Megtárgyaltuk a 14. Brassói Magyar Napok eseményeit is. Minden csütörtökön találkozunk, délután négy órakor, a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Érdeemes eljönni, felüdülni a szép természeti környezetben.

2024. szeptember 26.

Hulló falevelek közepette, kellemes napos őszi időben kereken húszan találkoztunk a Cenk felső sétányán, a múlt csütörtök délutánján. A

Brassói Lapokból megtárgyaltuk a főbb eseményeket. Márkos Marika ismertette Heltai Jenő: *Kérdőív* című elgondolkoztató költeményét: „... *Mindaz mi hitvány, hazug és hamis, végig csinálnád, mondd, másodszor is?*” Kovács Marika megadta az utolsó utasításokat a szombati szüreti bállal kapcsolatosan, amelyre minden hely betelt. Nádudvary Marika finom gyümölcsös házi süteménnyel kínálta a társaságot. Kolléganőinknek kedvenc nótájjal kedveskedtünk. Barátsággal várunk mindenkit a Cenk alá, a felső sétányra, a pavilonokhoz, minden csütörtökön, délután négy órakor. Érdeemes kimozdulni otthonról.

2024. október 3.

A múlt csütörtökön, délután, ismét húszan találkoztunk a Cenk felső sétányán. Márkos Marika, az idősek világnapja alkalmából, Róna Katalin: *Öreg szívem* című versével biztatott: „*Öreg szívem, mint vén hegedű húrja. megkopott már, de talán még elbírja!*” Andacs Gyula Arany Jánostól idézett bölcs mondásokat. Tekintettel voltunk a zene világnapjára is, népszerű operettekől énekeltünk. Römer Misit születésnapján énekszóval, kedvenc nótájával köszöntöttük. Ízletes házi süteményekkel, italokkal kínált. Október 5-én, szombat este tartottuk hagyományos szüreti bálunkat a Szent Imre Házban. A főrendező Kovács Marikát Nádudvary Marika, Vajda Ilonka, Vajda Sanyi, Tifán Jóska és Sugár István segítették. Jóvoltukból kilencvenen kitűnően szórakoztunk. A Fülöp Szilárd és Bartos Nándor kéttagú zenekar, mint mindig, most is remek hangulatot teremtett. Vasárnap délelőtt a Reménység Házában köszöntöttük Nádudvary Gyurit, akit Zajzoni Rab István-díjjal tüntettek ki. Zajzoni Rab István hétfalusi vértanú csángó költő volt, részt vett a Táncsics Mihály által irányított forradalmi eszméket tápláló Habsburgellenes ifjúsági mozgalomban. Gáll Éva kedves kolléganőinknek gyors gyógyulást kívánunk. Minden csütörtökön, délután négy órakor, találkozunk a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Érdeemes velünk tartani.

2024. október 10.

Az indián nyárban húszan élveztük a Cenk alatti kellemes természeti környezetet a múlt csütörtök délutánján. Kulturális percek keretében Márkos Marika ismertette Wass Albert: *A bujdosó imája* című ma is időszzerű versét: „*Uram, ki fönt az égben lakozol fényességben ... Az em-*

berek agyára áraszd el bölcsességed. Értsék meg valahára mi végből van az élet.”

Nádudvary Marika felolvasta Weöres Sándor: *A galagonya* című költeményét, tekintettel arra, hogy „*Őszi éjjel izzik a galagonya.*”

Márkos Marika finom csörögéje mindenkinek ízlett. A nótázás most sem maradt el. Október 22-én, kedden, tíz órai kezdettel megtartjuk hagyományos havi piknikünket a Noa-tó mellett. Minden csütörtökön találkozunk, a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál, délután négy órakor. Barátsággal várjuk az új sétálókat is.

2024. október 17.

Kellemes őszi időben tizenheten találkoztunk a múlt csütörtökön, délután, a Cenk alatti pavilonban. Márkos Marika *Tanulj!* című tanulságos ősi norvég verset ismertetett: „*Tanulj a sziklától megállni helyeden... Tanulj a rózsától tisztán maradni meg... Tanuld a folyótól: utadból ne térj meg.*” Longauer Jolit énekszóval köszöntöttük születésnapján. Nem maradt adós, vöröshagymával megszórt finom zsíros kenyérral, itallal kínált. Séta után a Reménység Házában Nádudvary Gyuri barátunknak gratuláltunk *Egy dunántúli fiú Erdélyben* című könyvbemutatóján. Kedvtelve hallgattuk a Megyaszai László karnagy vezette Brassói Magyar Dalárda erre az alkalomra előadott műsorát. Kedves epizód volt, a Transilvania Egyetem Zenetagozata részéről, dr. Hanke Mária Katalin osztálya diákjai nevében „*Kapuvári verbunk*” zongorajátékával Costin Melinda emlékeztette a meghatott Gyurit szülőhelyére. Minden csütörtökön találkozunk a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál, most még délután négy órakor, de a jövő héttől kezdve már délután három órától, mert vasárnap hajnalban visszaállítjuk az órát. Barátsággal várjuk közénk az új sétálókat is.

2024. december 26.

Az elmúlt évet piknikkel zártuk, december 28-án, szombaton, a Noa-tó partján. Mindenféle finomságot süttöttünk, jól éreztük magunkat a nedves, hideg idő ellenére. Tizenötünket felmelegített Kósa Gyula finom forralt bora. Népes csapatunk az új évet az unitárius közösség kitűnően rendezett szilveszteri mulatságán köszöntötte. Az új év első csütörtöki sétáján, január másodikán, huszonötön gyűltünk össze a Cenk alsó sétányán, napos, zúzmarás időben. Örömmel és énekszóval

kívántunk boldog új esztendőt a közénk látogató Kassay lelkész házaspárnak. Ezután újabb kellemes meglepetésben volt részünk. Csíkszere-dából dr. Hanke Jutka érkezett, édesanyjával. Mint régebben, most is, sok Nők Lapja folyóirattal ajándékozott meg és Kányádi Sándor: *Csendes pohárköszöntő* című versével kívánta: „*Mindenki, amennyire tud, legyen boldog.*” Barbu Gyöngyi ismertette a *Székely köszöntőt*, majd Nádudvary Gyuri Wass Albert *Újévi köszöntőjéből* olvasott fel. Navratil Joli és Kinda Ildikó csokival, Nádudvary Marika pedig diós kaláccsal kedveskedett. Ismét megkóstolhattuk Kósa Gyula finom forralt borát. Minden csütörtök délután találkozunk a Cenk alsó sétányán, délután három órakor, a posztosok bátyája közelében. Az új esztendőben barátsággal várjuk az új sétálókat is. ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

20 éve áll az EKE menedékháza a Nagy-kőhavason

A szombat hajnali pirkadat jó időt jövendölt, annak ellenére, hogy minden időjáráselőrejelzés esőt hirdetett 14 órától, így eléggé felszerelve vágtunk neki a hétfalusi csángók szent hegyének, amelyet a kezdetek óta egyszerűen így neveztek: a Havas, vagyis inkább a Hovas. Később, hogy megkülönböztessék a környező mezőhavasoktól lett Kőhavas, majd, hogy kiemeljék nagyságát: Nagy-kőhavas.

A Hétlétrák vonzotta hatalmas hétvégi tömeget elkerülve a Családi útra esett a választásunk. Az EKE-Brassó, a négyfalusi, háromszéki, csíkszéki EKE tagjai, hétfalusi természetjárók, a Nagy-kő szerelmesei, mind-mind a malomdomboki sorompónál talákoztunk, hogy elinduljunk a piros sávval jelzett Havas útján, amelyet 1929-ben Halász Gyula útnak neveztek el a Brassói Turista Egyesület természetjárói elnökük érdemeiért, de a brassói turisták egyszerűen csak Családi útnak vagy Főútnak ismernek.

Elhaladtunk a régi kenderáztatók mellett, majd a Sipoly patakán átkelve jobbra térve megkezdtük egyenletesen emelkedő, ám szinte 1000 m szintkülönbséget leküzdő szerpentinező utunkat a Havas út árka mentén. Jó 7 km az EKE menedékházig, jó három óra mászás.

A Nagy-kanyarban kifújtuk magunkat, a Tisztás-pihenő padján csoportképet készítettünk, majd a Medve-szakadékhöz is beléptünk, hogy a sziklatető kilátójáról megcsodálhassuk az Írott-követ, a csúcst, s a Kőhavas vad sziklaormait.

A bükkfás gerincen haladtunk tovább, s szomorúan nyugtáztuk, hogy a Cigány-út letérőjénél szalag és tábla figyelmeztetett: az ösvényt

fakitermelés miatt ideiglenesen lezárták. Itt szerettünk volna hazatérni...

A kavicskövet lassan felváltja a mészkő, s mi az egykori Vályús-forráshoz érkeztünk, amely a Nagy-kőhavas leghidegebb forrása, s most csak csordogálva oltotta szomjunktat.

A Nagy-tisztásra értünk ki az erdőből, amelyet a hétfalusi csángók Nagy-Csihányos-rétnek neveznek. A Havaska-szikla alatt értünk fel a főgerincre, s talákoztunk a Bolnokról, Jég-barlangtól jövő kék sáv jelzéssel.

2024. június 10. Ünnepség a Csűr-kő-réten

A Puskás-tető varázslatos sziklája alatt haladtunk tovább, majd összefutottunk a Létrás-út sárga sávjával: megérkeztünk a Csűr-kő-rétre, az EKE menedékházhoz.

Fent már álltak a hatalmas sátrak, főtt a puliszka, a töltött káposzta. Jó volt találkozni az ismerős természetjárókkal, jó volt átélni az ünnepi hangulatot, jól esett falni valamit a nagy kaptató után, s a finom falatokat itallal öblíteni le.

13 órakor kezdődött az ünnepség. Először **Kovács Lehel István** az Országos EKE, az EKE-Brassó és a Hazajáró Honismereti és Turista Egylet nevében köszöntötte az egybegyűlteket, a Nagy-kőhavas csángó mondáiról beszélt, kiemelve a Kőkert alatt lakó Őszembert, ezzel is bizonyítva, hogy a Havas mindig is fontos volt a hétfalusiak számára, s ott, a Csűr-kő-réten nemcsak térben futnak össze a havasra vivő fő útvonalak, hanem időben is hat vagy hét menedékház, menedékhely tevődik egymásra.

Nyistor Miklós és Kovács Attila

Mircea Opriş, az Országos Hegyimentőszolgálat volt elnöke a turizmus mai, tarthatatlan állapotára hívta fel a figyelmet.

Kovács Attila a Négyfalusi EKE elnöke, a nagy-kőhavasi menedékház működtetője röviden bemutatta a menedékház történetét a 2004. május 15-i avatótól napjainkig. Elmondta, hogy az avatás utáni időszakban még sok kihívás állt előttük, a legfontosabb az volt, hogy állandó személyzetet biztosítsanak. Teraszt, előszobát, fáskamrát építettek és egy szamarat vásároltak, amely megkönnyítette az anyagok felhordását. 2007-ben egy agresszív könnyező házigomba fészkelődött be a padlózatba, támadta meg a házat. Mindent le kellett bontani, vasszerkezetre cserélték a fa alapzatot. A COVID-időszakban kénytelenek voltak bezárni a menedékházat, s az azóta megváltozott törvények miatt még most sem lehet szállásadásra megnyitni a házat.

A támogatókat, segítőköt illető köszönőszavak után **Nyistor Miklós** műgyűjtő ismertette a nagy-kőhavasi menedékházak történetét és mutatta be kiállítását. Elmondta, hogy az első menedékházat az SKV építette 1884-ben, majd miután leégett, az EKE építette a másodikat 1910-ben. Ennek a felavatásán 400 turista vett részt. Az első világháború egyik lövege borította lángba ezt a menedékházat. A Nagy-Csihányos-réten álló marhaistálló és a Havaska-szikla alatt lévő katonai fabódé szolgálta ezután a turistákat, míg a régi menedékház kormos

falai fölé nem emeltek egy kis tetőt. 1928-ban építették fel a nagy, emeletes turistaszállót, amelyet gyilkos kezek gyújtottak fel 1990-be. Leégése után egy kis famenedék volt az egyedüli szálláshely a Nagykőhavason, ám ezt is széthordták a bűnös kezek 1996-ban. 2000-ben kezdődött az új, EKE menedékház felépítése, amely 20 éve, 2004. május 15-én nyitotta meg kapuit. Kettős ünnepséget ülünk tehát a Nagykőhavason: 20 éve áll az EKE menedékháza, és 140 évvel ezelőtt épült az első menedékház a Csűr-kő-réten.

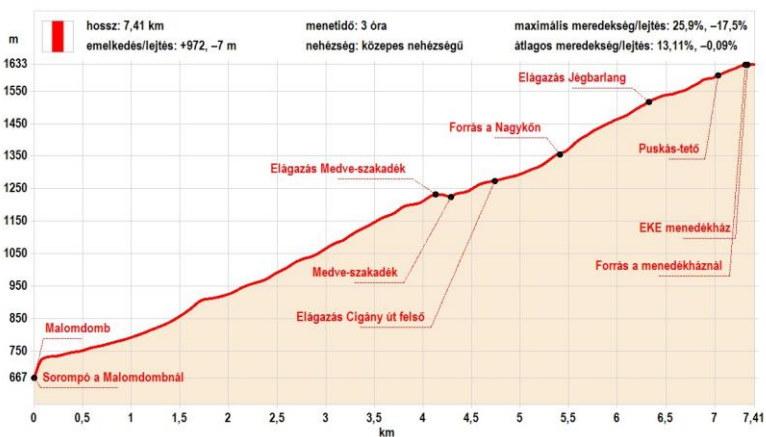

Mircea Opreș, Nyisztor Miklós, Kovács Attila és Kovács Lehel István

Nyisztor Miklós a BTE 1927-es zászlójával, valamint a második menedékház felavatását ábrázoló berámázott fényképpel lepte meg Kovács Attiláékát, Kovács Lehel István pedig az *Encián*, brassói természetjárók folyóiratának két legfrissebb lapszámát adta át.

Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Dezső László, az EKE országos tiszteletbeli elnöke és a brassói, négyfalusi hegyimentőszolgálat számos munkatársa is.

A beszédek után két kiállítást tekinthettünk meg. A menedékházban volt berendezve Nyisztor Miklós kiállítása a magyarországi természetjárás 150 évéről, valamint a réten, sátor alatt a régi menedékházakról szóló fényképek voltak kiállítva.

Együttlétünket nemcsak a menedékház kutyái és a szolgálatot teljesítő szamarai színezték ki, hanem egy róka is állandóan ott ólalkodott a közelben.

Meghitt, családi hangulat uralkodott a Nagy-kőhavason, hisz mindannyian megrögzött természetjárók voltunk, s még hazafele is, a Családi úton, arról beszélgettünk, hogy milyen jó, milyen nemes célokot szolgál ott fent a Csűr-kő-réten ez a menedékház, s köszöngettük a négyfalusi EKE-nek, s Kovács Attiláéknak, hogy működtetik a természetjárás javára, mert Vörösmartyval szólva „*Ez jó mulatság, férfi munka volt!*” ■

Erdélyi Kárpát Egyesület Négyfalusi Osztálya

EMLÉKLAP

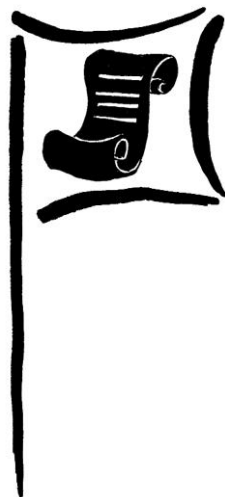
EKE BRASSÓI OSZTÁLY részére

A nagykőhavasai menedékház építésének 20.
évfordulóján megrendezett ünnepség
emlékére.

Nagykőhavas
2024. június 8.

Kovács Attila, elnök

Az ENCIÁN szótára

Helynevek a Vargyas-szorosban

Almási-barlang, Orbán Balázs-barlang, Nagy-barlang, Homoródalmási-barlang, Kólik – Peștera Merești, Peștera Mare de la Merești

Déli-Persány-hegység – Perșanii Sudici

Északi-Persány-hegység – Perșanii Nordici

Homoródalmás – Merești, korábban Poiana Mărului

Központi-Persány-hegység – Perșanii Centrali

Merke-tető – Muntele Merca

Persány-hegység, Persányi hegység, Apácai hegység vagy Krizbai havas – Munții Perșani, Geisterwald

Rika-hegység, Rika erdeje – Pădurea Rika vagy Munții Rika

Vargyas – Vârghiș

Vargyas-szoros, Vargyas-patak sziklaszorososa – Cheile Vârghișului

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Szobor a hegyen – A Cenk-tetőn lévő Árpád-szobor története

Magyarország legidősebb embere 113 éves, Romániáé 111.

Nem hiszem, hogy élne még a világon olyan személy, aki az egykori pompájában látta volna a Cenk-en lévő Árpád-szobrot, és erre emlékezik is. Felrobbantásától 108 év telt el. Két emberöltő. Történészek pedig nem írták meg hiteles történetét.

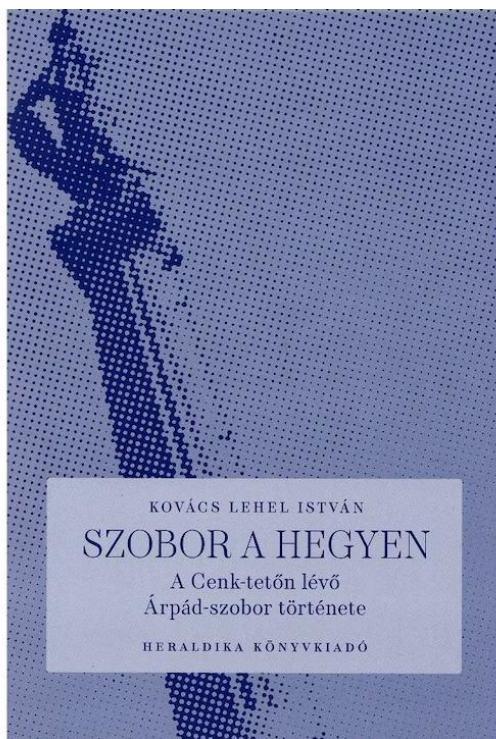
Az Árpád-szobrot tehát csak képeslapokról, fényképekről ismerjük, no és a sajtóból.

Története csak úgy elevenedik meg, válik teljessé, ha fellapozzuk a korabeli újságokat. Sok fehér folt, sok ellentmondás, sok tisztázandó tény közül rajzolódik ki a brassói millenniumi emlékmű igazi sorsa. A sajtó tükre néha ferde, néha torz, nem pontos adatokkal, félrehallott nevekkal, szubjektív nézőpontokkal. Éppen ezért több forrásból tájékozódunk, igyekeztünk kijavítani, magyarázni a hibás adatokat, hogy minél hitelesebb képet kapjunk. Igyekeztünk összefüggéseiben bemutatni a szobor történetét.

A szobor sorsa, miként a barcasági csángók és brassói magyarok sorsa a szórványban, igencsak viszontagságos volt. Élt meg szép napokat is, de irigységből, bosszúból, intoleranciából, frusztrációból fakadó rongálásokból is kijutott neki, mert vannak egyesek, akik a kövekkel és

az emlékművekkel szállnak harcba, képeslapokról, könyvekből próbálják a múltat kitörölni, hogy saját ízlésük szerint formálják azt.

Ötvenkét évig állt torzóként, töredékként az emlékmű, emlékeztetve az elmúlásra, a rombolásra, s még így, a honfoglaló vitéz szobra nélkül is veszélyesnek ítéltetett: több ízben követtek el merényletet csak a talapzat ellen is, mert az emlékezetet gyökereiben, csíráiban kell elfojtani, kitörölni. Írماغja sem maradhat a letűnt kornak, bár az a fogyó félhold, ami ma áll a talapzaton mégis sokat mesél, mégis igencsak bőbeszédű tanú, amely az igazság oldalán áll. Mert nem a szobor, hanem a szobor hiánya a sokatmondó!

Az idő megszépíti a történeteket, az emlékeket, hajlamosak vagyunk csak a szépre emlékezni, ahogy későbbi időpontokban újra és újra elmeséljük a történeteket, úgy idomulnak ezek a jelenlegi helyzethez, a közös emlékeket pedig bevonja a nosztalgia édes melankóliája.

Így van ez az Árpád-szoborral is. A későbbi visszaemlékezésekből nosztalgikus hangulat árad. Nem a múlt siratása ez, nem a közös sors elpanaszolása ez, hanem inkább egyfajta álomvilág kivetítése: mi lenne, ha az emlékmű ma is állna, mi lenne, ha az Árpád-szobor ma is díszítené a Cenk-tetőt... Egyfajta romantikus múltba fordulás, amely a jelenbe vetíti az emlékművet, s meghosszabbítja az idő tengelyét a jövő felé. Mert a magyar millenniumnak kézzelfogható jele volt, s ezer évet nem lehet csak úgy kitörölni, mint ahogyan az azóta eltelt százhuszonötöt sem.

Erkélyemről a Cenkre látok, s bevallom, sokszor, amikor esténként kiülök, el-elábrándozom azon, hogy milyen lenne, ha nemcsak a mobiltelefon hálózatainak tornyait vagy a vendéglő tetejét látnám a Cenkben, hanem fennebb, a csúcson ott állna Árpád, amint a Tömösi-szorost ügyeli? Milyen lenne, ha allegorikus üzenetként átélte volna ezt az eltelt 125 évet? Mit adna most át, mit tolmácsolna nekünk, a mai fiataloknak, a mai közösségeknek, egyesületeknek, a városnak, a falvaknak? Mert, ahogy egykor a bodolai gróf Mikes Zsigmond, Brassó vármegye főispánja mondta 1907-ben, Árpád fejedelem halálának ezeréves évfordulóján a szobor előtt: *Brassó fölött mindig Árpád szelleme uralkodik...*

Legyen ez az album, ez a könyv méltó emlékezés a brassói millenniumi emlékmű felállításának 125 éves évfordulóján, abban a reményben, hogy talán majd egyszer a szobor visszatér! ■

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Következő lapszámunk tematikája a

Bucsecs-hegység

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaitat küldjék
el szerkesztőségünk címére
2025. március 1-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**
Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**
Felelős kiadó: **Ambrus Attila**
Olvasó szerkesztő: **Székely Gyöngyi**
Kiadja az Editor BL 49 Kft.
Brassó, General Eremia Grigorescu utca 16.
Tel./fax: 0371 358 206
brassoencian@gmail.com
ISSN 2284-7030